

МИСТЕЦТВО

4

Галина Кізілова, Ольга Шулько

2021

Галина Кізілова, Ольга Шулько

МИСТЕЦТВО

ЯК ТУТ ЦІКАВО!

ДЕ МИ?

У СВІТІ МИСТЕЦТВА!

ЛАСКАВО ПРОСИМО!

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Галина Кізілова, Ольга Шулько

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 4 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Тернопіль
Астон
2021

УДК 7.01(075.2)

К38

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2021 № 53)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Кізілова Г. О., Шулько О. А.

К 38 Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти / Г. О. Кізілова, О. А. Шулько. — Тернопіль : Астон, 2021. — 152 с. : іл.

ISBN 978-966-308-812-9

У підручнику подано навчальний матеріал, передбачений Типовими освітніми програмами для закладів загальної середньої освіти, розробленими під керівництвом Р. Б. Шияна та О. Я. Савченка.

Видання містить навчальний матеріал та розвивальні завдання, спрямовані на досягнення очікуваних результатів навчання за змістовими лініями мистецької освітньої галузі згідно з проектом нового Державного стандарту початкової загальної освіти. Матеріал підручника дібрано з метою формування та розвитку загальнокультурної компетентності та предметних компетентностей з музичного та образотворчого мистецтва.

УДК 7.01(075.2)

Умовні позначення (Артики і Артусі)

Інтернет-підтримка

Аудіоматеріали до розучуваних пісень та художніх творів для сприймання можна завантажити із сайту видавництва.

ISBN 978-966-308-812-9

© Кізілова Г. О., Шулько О. А., 2021
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2021

Дорогі четвертокласники та четвертокласниці!

Ви стоїте на порозі останнього року початкової школи і тримаєте в руках підручник з мистецтва. Серед розмаїття інших — важливих, цікавих і потрібних — він є особливим, адже наповнює серце красою світу, надихає барвами та звуками. Набуті знання та вміння, у поєднанні з уявою, подарують вам упевненість у творчості. Рушайте в незвіданий світ мистецтва сміливо, і він відкриє вам свої таємниці. Творіть із насолодою, діліться своїми здобутками і радійте новим можливостям зробити світ яскравішим!

З М І С Т

Подорожуємо і відкриваємо світ	
1. Початок шляху	4
2. Мистецтво без меж. Україна, Німеччина, Канада	8
3. Мистецтво без меж. Чехія, Австрія	12
4. Мистецтво без меж. Угорщина, Франція	16
Машина часу	
5. Погляд у минуле	20
6. Кризь віки	24
7. Сучасне мистецтво	28
8. Гості з майбутнього	32
Чарівні перетворення	
9. У світі анімації	36
10. Диво перетворення	40
11. Природні перетворення	44
12. У пошуках головного	48
Факти і таємниці	
13. Магічні таємниці	52
14. Таємниці мистецтва	56
15. Візитна картка України	60
16. Я знаю — це факт. Підсумковий урок	64
Світ невидимий	
17. Невидиме і всюдиусує повітря	68
18. Гра звуків і крапок	72
19. Захопливий світ мініатюр	76
Світ невідомий	
20. Що там, за зірками?	80
21. Що там, під водою?	84
22. Невідома Україна	88
Як це влаштовано і як це працює?	
23. Повага до праці	92
24. Цеглинка за цеглинкою	96
25. Як усе влаштовано?	100
26. Сміливі кроки. Підсумковий урок	104
Енергія	
27. Що мене надихає?	108
28. Їжа — джерело енергії	112
29. Енергія руху	116
30. Енергія сонця	120
31. Не будь колючим	124
Можливості людини	
32. Мистецтво допомагати іншим та собі	128
33. Історія успіху	132
34. Шукати і вірити	136
35. За крок до канікул. Підсумковий урок	140
Нотний додаток	144

ПОДОРОЖУЄМО І ВІДКРИВАЄМО СВІТ

1. Початок шляху

Артик та Артуся пропонують здійснити уявну мандрівку мистецькими шляхами та ознайомитися з культурою різних країн. Звичайно, розпочнемо з Батьківщини.

Музика ввібрала в себе красу та колоритність народної пісні. Жодна нація за всю історію не має такої кількості пісень, яку створив український народ. Пригадай, які народні пісні ти знаєш з попередніх класів. Заспівай.

Од Києва до Лубен

Українська народна пісня

Од Ки - с - ва до Лу - бен на - сі - я - ла ко - но - пель.
Дам ли - ха за - ка - блу - кам, за - ка - блу - кам
ли - ха дам. До - ста - неть - ся й пе - ре - дам!

Од Києва до Лубен
Насіяла конопель.

Приспів:

Дам лиха закаблукам,
Закаблукам лиха дам!
Дам лиха закаблукам —
Достанеться й передам!

Од Ніжина до Прилуки
Та й побила закаблуки.

Приспів.

Од Полтави до Хорола
Черевички попорола.

Приспів.

А мій батько чоботар,
Черевички полатав.

Приспів.

Запряжу я козу в віз
Та й поїду по рогіз.

Приспів.

Запряжу я півня в сани
Та й поїду до Оксани.

Приспів.

Запряжу я бугая —
Куди люди, туди й я.

Який характер пісні? Заспівай її в ролях.

Пригадай одночастинну та двочастинну будову музичних творів.

Існують **види музичного фольклору** — пісенний та інструментальний.

Троїсті музики — найпоширеніший тип народного інструментального ансамблю. Раніше до його складу входило троє виконавців, які грали на бубні, скрипці чи сопілці та цимбалах.

У наш час ці ансамблі розширили свій склад, але залишили традиційну назву. Розглянь зображення інструментів троїстих музик та пригадай їхні назви.

Ансамбль — колектив музикантів із двох і більше виконавців.

Послухай музику у виконанні троїстих музик.
Звучання яких інструментів ти впізнаєш?

Розглянь репродукцію картини і скажи,
чи такими ти уявляєш народних музик.

Цікавинка. Мало хто знає, що перша у світі пісня, яка пролунала в космосі, була українською! Український космонавт Павло Попович на прохання конструктора Сергія Корольова 12 серпня 1962 року заспівав пісню «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю». Із 2017 року в цей день відзначають День української пісні.

Вадим Одайник. «Троїсті музики»

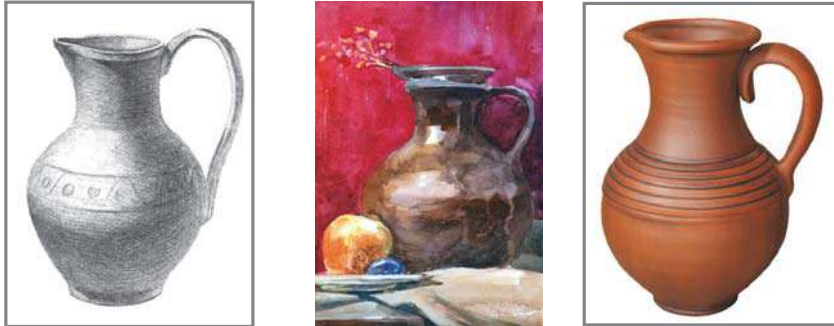
1. Початок шляху

Твоя мандрівка незбагненими стежками світу мистецтва в цьому навчальному році почнеться з рідної землі. Як і багатьом поколінням митців до тебе, вона даруватиме тобі свою красу та ідеї для творчості.

Мистецтво України багате та розмаїте. Про що тобі говорять ці імена та поняття?

Як відомо, для успішного руху вперед необхідно робити висновки з пройденого. Тобі вже відомі такі види мистецтва, як скульптура, живопис і графіка. Визнач, до яких із них належать подані зображення.

Тетяна Рижикова

Що ти знаєш про роботу гончарів? Чи є у твоїй домівці гончарні вироби ручної роботи? Які ще народні ремесла тобі відомі?

6

Що робити, якщо глечик розбився? Невже відразу викидати? У Японії для відновлення кераміки застосовують техніку **кінцугі**, або мистецтво «золотого шва». Це роблять за допомогою спеціального клею, виготовленого на основі густого і в'язкого соку лакового дерева, змішаного з порошкоподібним золотом або сріблом. Склеєні предмети не лише знаходять друге життя, а й їхня краса стає абсолютно унікальною. Відновлення творів мистецтва називають **реставрацією**.

Давай теж відреставруємо розбитий глечик. З кольорового паперу виріж зображення глечика. Запропонуй другові / подрузі розрізати його на кілька частин. Наклейте з'єднані елементи на окремий аркуш, декоруйте і виділіть фломастером з'єднувальні шви.

Стався бережливо до традицій і культури рідного народу. Учись бачити у власних недоліках та невдачах нові можливості.

7

2. Мистецтво без меж. Україна, Німеччина

Німецький композитор Людвіг ван Бетховен використав мелодію української пісні «Од Києва до Лубен» у своїй творчості. Він також зробив обробки для фортепіано пісень «Їхав козак за Дунай» та «За городом качки пливуть».

Німеччина подарувала світовій культурі видатних композиторів. Пригадай їх.

Йоганн
Себастьян
Бах

Людвіг
ван
Бетховен

НІМЕЧЧИНА

Фелікс
Мендельсон

Роберт
Шуман

Гра «Відкритий мікрофон»

Пригадай правила слухання музики. Продовж речення.

Музику треба слухати...

Не можна під час звучання твору...

Послухай твір Людвіга ван Бетховена «Німецький танець» і скажи, які образи навіяла ця музика.

Порівняй німецький танець лендлер і український козачок. Що в них спільного та відмінного?

8

Пригадай, що таке нотний стан. Що стоїть на його початку?

Нота — це письмове позначення звука. Як у веселки є сім кольорів, так і в музиці є сім нот. Кожна нота має свою назву. Проспівай їх.

До ре мі фа соль ля сі до

Пригадай відомі тобі правила співу.

Промовляй чітко слова вірша на глибокому вдиху та імітуй гру на сопілочці зі звуками на видиху.
А сопілка у гайку грає ніжно: «Тю-лю-лю».

Заспівай українську народну пісню «Од Києва до Лубен». Добери табличку, яка відповідає характеру пісні.

Жвавий, енергійний,
танцювальний

Ліричний,
пісенний, сумний

Об'єднайтесь у 3 групи для виконання пісні.

I група — створює ритмічний супровід.

II група — добирає танцювальні рухи.

III група — співає.

Музика — це світ, у якому немає кордонів.

9

2. Мистецтво без меж. Канада

Триває осінь, і нашу увагу незмінно привертає різнобарвне осіннє листя. Саме воно надихнуло Артика запросити тебе в нову подорож до країни, на прапорі якої є кленовий листок. Це найбільша країна Північної Америки — Канада.

Канада близька для українців передусім тому, що там проживає одна з найбільших українських діаспор у світі.

Від часу першого переселення з України в 1891 році і донині українська спільнота в Канаді трепетно береже свою культуру і звичаї.

Кого з українців Канади ти знаєш? Працюючи в групах, створи лепбуки про когось із видатних українців у цій країні — Петра Яцика, Роберту Лінн Бондар, Вейна Грецькі, Кетрін Винник, Богдана Гаврилишина, Террі Савчука, Христину Фріланд.

Яскраво-червоний колір кленового листка на прапорі Канади підказує, що настав час пригадати основи кольорознавства. На якому із зображень подано основні, а на якому — похідні кольори?

10

Артик мріє ознайомити тебе з незвичайною технікою — **фроттаж**. Для появи малюнка підклади під аркуш нещільного паперу будь-яку рельєфну поверхню (монети, мереживо, листя, гофрований картон тощо) і натрай зверху негострим олівцем або восковою крейдою.

Вшануй близьких нам за духом друзів у Канаді — виконай осінню композицію в техніці фроттажу з використанням кленового та іншого листя. Для чіткості та графічності зображення листя слід класти прожилками догори. Виріж отримані листки й виклади з них композицію. За бажанням її можна оформити в рамку.

Опанування нових технік розширює твої можливості як митця / мисткині.

11

3. Мистецтво без меж. Чехія, Австрія

Завітай до старовинної Чехії. Вона славиться веселими піснями і танцями. Саме цю країну вважають батьківщиною популярного в усьому світі танцю — полька.

Полька

Чеська народна пісня
Швидко, весело

mf

6
Ся - є в не - бі со - неч - ко, со - неч - ко, зо - ло -

11
те - є, до - неч - ко, до - неч - ко. Ві - тер ба - чить

16
хма - роч - ку, хма - роч - ку: "Гей, стан - що - єм по - лєч - ку,

21
по - лєч - ку!" Тра - ля - ля - ля, тра - ля - ля - ля!

Гей, стан - що - єм по - лєч - ку! По - лєч - ку! По - лєч - ку!

Сяє в небі сонечко, золотєє донечко, донечко.
Вітер бачить хмарочку, хмарочку:
«Гей, станцюєм полечку, полечку!»

Приспів:

Тра-ля-ля-ля, тра-ля-ля-ля.
Гей, станцюєм полечку! / 2 р.

Струни скрипки тонкі, тонкі,
звуки флейти дзвінкі, дзвінкі.
Грайте, труби, голосніш, голосніш,
танок буде веселіш, веселіш.

Приспів:

Тра-ля-ля-ля, тра-ля-ля-ля.
Танок буде веселіш, веселіш! / 2 р.

Руки самі хлопають, хлопають,
ноги самі тупають, тупають.
Дружать танець з піснями, піснями,
гей, співайте всі з нами, всі з нами!

Приспів:

Тра-ля-ля-ля, тра-ля-ля-ля.
Гей, співайте всі з нами. / 2 р.

12

Промов слова в пісенному ритмі. Ритмічні особливості, пісенність і танцювальність є характерними ознаками національної музики Чехії.

Пригадай, що ти знаєш про темп.

Темп — це швидкість звучання музики. Є величезна кількість темпів. Усі їх можна розділити на три групи:

- повільні,
- помірні,
- швидкі.

Гра «Відгадай темп»

За повільного темпу потрібно йти по колу парами, за помірнього — виконувати кроки галопа, за швидкого — обігати одне одного.

До особливостей народної музики часто звертаються вітчизняні та зарубіжні композитори. Австрійському композитору *Йоганну Штраусу* сподобався чеський танець. Він створив велику кількість польок.

Послухай одну з них. Який настрій створює ця музика? Визнач характерні особливості твору.

Австрія — батьківщина видатних композиторів, пригадай їх.

Йозеф
Гайдн

Вольфганг Амадей
Моцарт

Франц
Шуберт

Йоганн
Штраус

Музика надихає, об'єднує людей різних національностей.

13

3. Мистецтво без меж. Австрія

Світ вартий того, щоб його постійно вивчати! Тому Артик запрошує тебе до старовинної та вишуканої Австрії. Що ти знаєш про цю країну?

У Європі австрійців називають «невиправними трудоголіками», адже більшість населення працює по 9 годин на добу.

Австрійський винахідник *Йозеф Мадерспергер* у 1818 році створив першу в світі швейну машину.

Фердинанд Порше, засновник німецької компанії спортивних автомобілів «Porsche», був родом з Австрії.

Всесвітня знаменитість, голлівудський актор і колишній губернатор Каліфорнії *Арнольд Шварценеггер* народився в селі Таль біля міста Грац в Австрії.

Пригадай назву міста — столиці Австрії.

3	6	2	1	4	5
Д	Ь	І	В	Е	Н

14

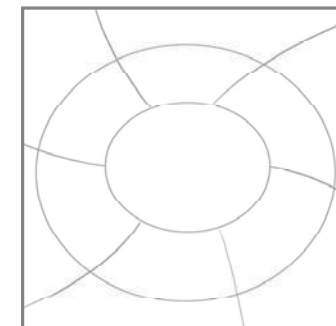
І ось ти уявляєш себе в затишних дворах австрійського міста, розглядаєш його старовинну архітектуру, підводиш погляд угору — і звичайні прямокутні будинки дивовижним чином змінюють свою форму.

Такий незвичний кут зору на речі, зумовлений положенням природи в просторі, називають **ра́курсом**.

Не стримуй своє бажання і берися до роботи. Намалюй веселі будиночки, що оточили тебе. Зверни увагу, як змінюється форма і розмір вікон та дверей під таким кутом зору. Не шкодуй яскравих кольорів і додай властиві таким об'єктам елементи — дерева, ліхтарі, димарі тощо.

Будь допитливим / допитливою! Цікався новим і не бійся міняти кут зору на звичайні речі!

15

4. Мистецтво без меж. Угорщина

Угорщина, сусідка України, славиться своєю неповторною барвистою музикою. Танцювальні мотиви в повільному темпі чергуються в ній зі стрімкими швидкими мелодіями.

Чардаш (від угорського «корчма») — угорський танець, широко відомий в усьому світі. У ньому переплітаються риси ромської, італійської, слов'янської, угорської музики.

Емоційною та експресивною музикою Угорщини перейнявся німецький композитор *Йоганнес Брамс*.

Він відтворив національний колорит у творі, який так і назвав «Угорський танець». Послухай та обміркуй, які танцювальні рухи ти можеш виконати під цю музику. Чи до вподоби тобі такі мелодії?

16

Пригадай, що ти знаєш про тривалості нот і пауз.

Тривалість ноти — це відрізок часу, упродовж якого звучить нота.

Па́уза — це момент мовчання. Вона, як і звук, має певну тривалість.

цїла	половинна	четвертна	восьма
			
Раз і, два і, три і, чотири і	Раз і, два і	Раз і	Раз
			

Заспівай спочатку нотами, а потім — зі словами.

Помірно

Я кро - ку - ю вго - ру, я кро - ку - ю вниз.

Виконай чеську народну пісню «Полька». Зосередься на точному відтворенні ритмічної будови.

У якому темпі виконують цю пісню?
Чи можна сказати, що це пісня-танець?

Музика — це міжнародна мова, що зрозуміла всім. Вивчай її.

17

4. Мистецтво без меж. Франція

Пошуки цікавого і прекрасного тривають. Старовинна Європа має чим здивувати. Як ти гадаєш, що спільного в цих зображень?

Складно повірити, але і балет, і кінематограф, і повітроплавання, і велосипед були винайдені у Франції. Ця країна подарувала світові й багато видатних імен у мистецтві. Роздивися шедеври світового живопису французьких художників.

П'єр Огюст Ренуар «Дві сестри»

Едгар Дега «Блакитні танцівниці»

Який настрій створюють ці полотна? Яка з цих картин викликає почуття спокою, а яка — динаміки та експресії?

Сонячне й життєствердне мистецтво Франції віддавна має чимало прихильників. Символом Франції вважають Ейфелеву вежу — шедевр архітектури, що не відразу знайшов свій шлях до серця парижан. Зараз це улюблене місце зустрічі для закоханих, що підтверджує славу Франції як однієї з найромантичніших країн світу.

Ось таку рухому романтичну листівку можна подарувати молодятим у день весілля у Франції. Відкриваючи її, ти наближаєш фігурки закоханих.

Створи власну рухому листівку. Її персонажами можуть бути не лише люди. Вигадай та намалюй власний подарунок у руках героїв.

Вчися бачити прекрасне навколо. Нехай твоє мистецтво приносить радість навколишнім!

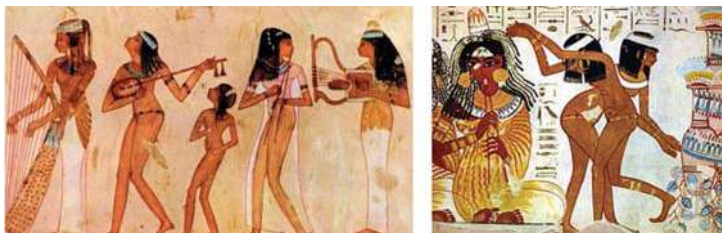

МАШИНА ЧАСУ

5. Погляд у минуле

Мистецтво — справжня машина часу! Завдяки живопису, скульптурі, музиці, театру ми маємо можливість і через тисячоліття побачити, як колись жили люди.

Уяви, що за допомогою машини часу можна здійснити фантастичну подорож до стародавніх музикантів.

Розглянь наведені зображення. Що ти бачиш на них?

Можливо, музика народилася від співу пташок або дзюрчання струмка, а може, — від ритмічної праці людини, магічних обрядів чи від інтонацій людського голосу.

Відомо, що в античній Греції були *рапсоди* — мандрівні народні співці та декламатори. Розглянь малюнок.

Проїшли тисячі років. Композитори писали музику, у якій звучали народні мелодії. Такий твір отримав назву «рапсодія».

У музиці **рапсодія** — це великий інструментальний твір, у якому звучать різні народні мелодії.

Багато композиторів писали рапсодії, розповідаючи про історію свого народу.

Послухай «Карпатську рапсодію» українського композитора *Мирослава Скорики* і скажи, звучання яких музичних інструментів ти впізнаєш.

Пригадай, що **тембр** — це «забарвлення» звучання голосу людини або музичного інструмента.

Гра «Впізнай голос»

Хтось із дітей закриває очі й намагається розпізнати звучання голосів однокласників та однокласниць, які виконують фрагмент пісні.

Сім нот

Музика Алли Мігай; слова Наталії Кулик

Приспів:

Сім нот чути звідусіль, сім нот, знають їх усі.
Сім нот, сім нот: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі!
Сім нот — пісня і танок, сім нот стануть у рядок.
Сім нот, сім нот: ре, мі, фа, соль, ля, сі, до!

Із ромашки і барвінку
Ми сплітаємо віночок.
Щоб сплести співака дзвінку,
Пишем нотки у рядочок.
Але як їх пов'язати,
Хто нам може підказати?

Приспів.

Гарні є у нас співанки,
І щедрівки, і веснянки,
Жартівливі, обрядові,
Є в нас гарні колискові.
Як же їх запам'ятати,
Хто нам може підказати?

Приспів.

Заспівай «ланцюжком» із супроводом. Ми разом виконали пісню, співали одну мелодію, але у кожного з нас голоси звучали по-різному.

Цікавинка. У 1975 році, 1 жовтня, ЮНЕСКО заснувала Міжнародний день музики — свято, що об'єднує серця всіх, хто пише, грає, співає або просто не уявляє свого життя без мелодій. З Міжнародним днем музики!

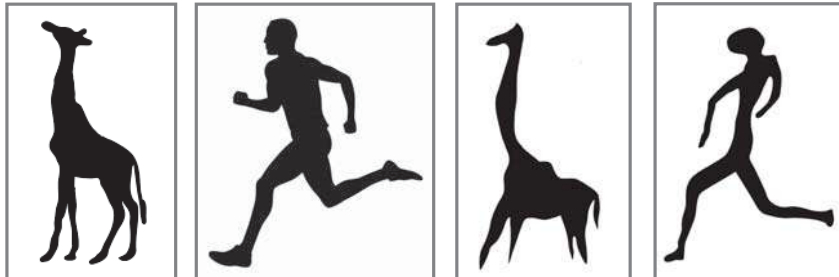
5. Погляд у минуле

Ого, як далеко в минуле зазирали Артик з Артусею! Як складно, мабуть, жилося людям у часи, коли їхнє життя було в постійній небезпеці. Беззахисні перед силами природи в щоденній боротьбі за виживання, первісні люди, здається, не могли думати про прекрасне. Проте вже в ті часи почали з'являтися перші прояви мистецтва — наскельні малюнки.

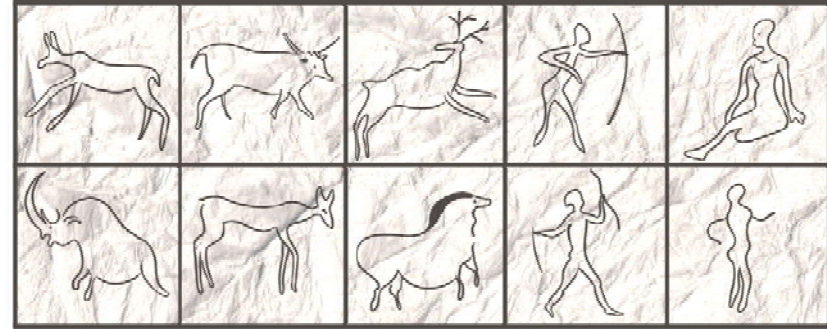
Що тобі відомо про побут первісних людей? Чи впізнаєш ти тварин на наскельних малюнках? Що здається тобі дивним у цих зображеннях?

Справжньому уважному художнику відразу помітна невідповідність у формі та довжині частин тіла тварин. На наскельних малюнках порушені **пропорції**, тобто співвідношення частин цілого між собою. Порівняй.

Реалістичні силуети
жирафи та людини

Силуети жирафи та людини
на наскельних малюнках

Роздивися та проаналізуй подані зображення з наскельних малюнків. Які пропорції тіла порушено? Що дозволяє розпізнати зображення?

Сьогодні ми уявимо себе первісними людьми й дозволимо собі порушити певні пропорції тіла у своїх малюнках. Таку можливість нам дасть особлива техніка «тіньового» малюнка.

Знайди фігурки тварин або людей і розташуй їх скраю аркуша паперу. Створи яскраве бокове освітлення. Обведи олівцем контур тіні, що утворилася. Замалюй зображення довільним кольором.

**Прагнення творити є природним для людини.
Змінюй себе і життя навколо своєю творчістю.**

6. Кризь віки

Музика стрімко розвивається й удосконалюється. Італійський чернець *Гвідо Аретинський (Гвідо д'Ареццо)* винайшов нотну систему і почав позначати звуки нотами.

Величезного розквіту досягає творчість композиторів, співаків, музикантів, танцюристів.

Ебнейзер Кроуфорд

«Юний Моцарт та його батько Леопольд під час занять музикою»

Розглянь репродукцію картини, на якій зображено маленького геніального композитора. Поділися своїми враженнями від побаченого.

Послухай фрагмент першої частини Симфонії № 40 австрійського композитора *Вольфганга Амадея Моцарта*. Ніжна мелодія з відтінком смутку нагадує схвильовану розповідь людини. Який музичний інструмент виконує основну тему? Чи змінюється характер музики протягом твору?

Добери слова, які передають твої емоції від почутого.

Мелодія — це одноголосна музична думка. Вона відіграє найважливішу роль у музиці, тому що здатна виразити певні думки та емоції, передати настрій.

Пригадай, якою буває мелодія.

Гра «Відгадай мелодію»

Відгадай мелодію за кількома нотами.

Дихальна вправа «Вушка» («Ай-ай»)

Злегка нахили голову вправо, праве вухо до правого плеча, вдихни носом. Легко видихни. Потім нахили голову вліво, ліве вухо до лівого плеча, і теж зроби вдих. Похитай головою, промов: «Ай-ай-ай!»

Промов слова в ритмі мелодії з пісні А. Мігачі «Сім нот». Заспівай пісню, чітко вимовляючи слова.

Скрипка — струнний музичний смичковий інструмент, має чотири струни. Звук видобувають смичком. Звучання скрипки має співучий тембр, схожий на голос людини. Невипадково саме їй належить роль «королеви оркестру».

Цікавинка. У Львові довго жив і творив Моцарт. Лише це був не Вольфганг Амадей, а Франц Ксавер Вольфганг — молодший син видатного композитора. Щороку у Львові проходить міжнародний фестиваль класичної музики LvivMozArt — мистецький проєкт, який об'єднує найкращих музикантів України та світу.

6. Крізь віки

Завжди цікаво дізнаватися, якими були звичні для нас речі багато років тому. Зокрема, це стосується одягу. Протягом століть він відіграв особливу роль у житті людей, не лише зігріваючи та прикрашаючи їх, а й підкреслюючи їхнє місце в суспільстві. Дивним і дещо театральним здається нам зараз вбрання знатних людей середньовічної Європи.

Чи вважаєш ти привабливим такий одяг? Наскільки зручним він тобі видається? Що, на твою думку, робило його статусним?

Ось такий вигляд мав одяг української шляхти та заможних селян п'ятсот років тому.

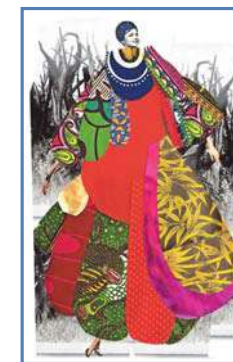

Назви яких елементів українського народного одягу тобі відомі? Чи доводилося тобі бачити такий одяг у музейних експозиціях?

Артик пропонує тобі згадати сучасну техніку створення зображень — **колаж**. Її часто використовують у дизайні реклами, в оформленні друкованих видань та інтер'єрів.

Незвичний і сміливий вигляд мають костюми на колажах американської мисткині Джоанни Гудман. Створи свій варіант вбрання в цій техніці, використовуючи вирізки з газет, журналів, плакатів тощо. Перед наклеюванням розклади елементи на площині аркуша. Враховуй поєднання костюма з фоном зображення.

Твій одяг надає тобі індивідуальності й може багато розповісти про тебе.

7. Сучасне мистецтво

Сучасні митці у своїх творах відображають наше сьогодення, залишаючи послання прийдешнім поколінням. Українські митці беруть участь у міжнародних конкурсах та фестивалях. Музика сучасної України, яку ще кілька років тому ніхто не знав, нині має своїх прихильників у всьому світі.

Коли розучують мелодію, звертають увагу на ритм. Ти вже знаєш, що **ритм** — це чергування в певному порядку довгих та коротких звуків і пауз. Основні види ритму — це *рівний, гострий та пунктирний*.

Простукай олівцем ритмічний малюнок вправи.

Allegretto

До Сі До Ре, Ре До Ре Мі, Мі Ре Мі Фа,
Фа Мі Фа Соль, Соль Ля Соль Фа, Фа Соль Фа Мі,
Мі Фа Мі Ре, Ре Мі Ре До.

Об'єднайтеся у чотири групи. Заспівайте нотами з ритмічним супроводом рухами.

Заспівай вправу під фонограму.
Чисто інтонацій.

28

Жити щоб веселіш

Музика Анни Олейнікової; слова Наталії Іванової

Наше серце на долоні,
Сонце гра на саксофоні —
Разом заспіваємо лісні!
Бек-вокалом стануть зорі,
Спів підхоплять в до мажорі
У своїй небесній вишині.
Вплива з-за хмари місяць,
Ніби хто ліхтар повісив —
Осявати з неба нашу путь.
Беремо з собою вдачу,
Мрії щирі і гарячі,
Що добром, як зерна,
проростуть.

Очі блищать у всіх,
Знову рука в руці —
Сонячні промінці!
Якщо ти посміхнешся мені,
Якщо я посміхнусь тобі,
То заграє веселка із мрій
Понад світом надій.

Приспів.

Розділяємо ми щастя
На облатки для причастя —
Бо на щастя право мають всі!
І нехай щопонеділка
Виправляємо помилки —
Переponsи додають нам сил!
Віримо у справжню дружбу —
В цю найкращу в світі службу,
Що триває протягом життя.
Я плюс ти — велике серце
Гучно б'ється в ритмі скерцо
І співає пісню майбуття.

Приспів.

Приспів:

Подивіться на нас —
Можна в профіль чи анфас.
В глибині наших душ
Розквітає букет із руж.
Жити щоб веселіш,
Заспіваймо гучніш.
Щоби став прекрасним світ —
Посміхайтесь ясніш!

Розучи пісню, зверни увагу на ритм.

Послухай Сюїту № 4 «Українські танці» сучасного українського композитора *Левка Колодуба*. Чи вдалося автору музики відтворити характер народних танців?

Сюїта — це музичний твір, який складається з кількох самостійних, контрастуючих між собою частин, об'єднаних спільним художнім задумом.

За допомогою музики допоможи собі поліпшити настрій та використовуй улюблену мелодію для покращення самопочуття!

29

7. Сучасне мистецтво. Історія знайомої речі

Мистецтво, як дзеркало, відображає всі зміни в суспільстві, реагуючи на нові уявлення людей про зручність і красу. Іноді проста та звична річ може здивувати тебе своєю історією. Спробуй вгадати, про що йдеться.

Цю річ тривалий час вважали чоловічим аксесуаром. Перша згадка про неї є ще в давньогрецьких міфах. Її прообразом є звичайний вузлик на палиці. З появою кишень у сімнадцятому столітті чоловіки припинили носити її на поясі. Головним матеріалом для її виготовлення є шкіра.

Так, ідеться про сумку. Її поява — процес закономірний: людям потрібно було десь зберігати дрібні предмети, щоб звільнити руки.

Сьогодні створення сумок є популярним напрямком у промисловому дизайні. Це створює нові можливості для художників-дизайнерів.

Подискутуйте у групах на тему «Цікавий дизайн чи зручність?»

Отож і ти можеш зліпити з пластиліну цей популярний аксесуар, тренуючи свої пальці та розвиваючи уяву. Обирай свій варіант — вишукана й різноманітно оздоблена чи практична й максимально проста сумка. Дрібні деталі зроблять твій виріб більш переконливим. Добирай гармонійні поєднання кольорів.

Кожен предмет у побуті має свою історію і є цікавим з точки зору дизайну.

8. Гості з майбутнього

Важко уявити, якою буде музика майбутнього. Сучасна людина багато речей робить, використовуючи лише гаджети та роботи. Музику також допомагають створювати та виконувати спеціальні пристрої.

Розглянь світлини сучасних електронних пристроїв та інструментів, які можуть передати звучання оркестру.

Але чи можуть роботи дружити, співчувати, щиро радіти? Твори, написані штучним інтелектом, не стануть таким же мистецтвом, яке створювалося протягом усієї історії людства.

Послухай музику, написану українською композиторкою **Аллою Загайкевич**, і скажи, які картини вона тобі навіяла.

Гра «Сам собі режисер»

Про що розповідалося б у фільмі з такою музикою? Склади свій сценарій.

Електронна музика дедалі впевненіше займає своє місце у світовій музичній культурі. Спецефекти, звуконаслідування, умовне відтворення звуків природи часто використовують у кінофільмах, виставах та мультфільмах.

32

Розглянь малюнки. Пригадай вивчені пісні. Заспівай їх із пластичними рухами та супроводом на дитячих музичних інструментах.

Гра «Мікрофон»

Доповни речення:

Чергування в певному порядку довгих та коротких звуків та пауз називають ...

Швидкість звучання музики — це ...

Одноголосну музичну думку називають ...

«Забарвлення» звуку — це ...

Синтезатор — це компактний клавішний інструмент. Він «грає» майже сам. Достатньо зліва вибрати автоакомпанемент, а руками вести мелодійну лінію. Звідси й інша його назва — «самограйка».

Слухай ту музику, яку любиш, —
і завжди перебуватимеш у відмінному настрої!

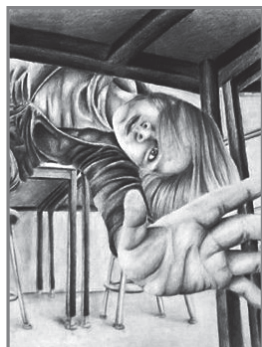
33

8. Гості з майбутнього

Наша мандрівка в часі наближається до завершення. Як і належить наприкінці теми, пригадаймо все, що нас здивувало.

1. Як називають процес відновлення творів мистецтва?

2. Як називають незвичний кут зору на речі, зумовлений положенням природи у просторі?

3	1	5	2	6	4
К	Р	Р	А	С	У

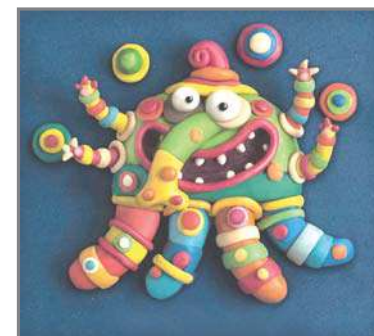
3. Як називають техніку отримання малюнка шляхом натирання олівцем чи восковою крейдою аркуша паперу, покладеного зверху на рельєфну поверхню?

4. Як називають співвідношення частин цілого між собою? (читай лише сині літери)

ОИБНШПРНОПОДРУЦХФГАІБСМІ

Нам завжди цікаво знати, що чекає нас попереду. Багата уява художника малює картини майбутніх пейзажів чи новітніх пристроїв. Проте найбільшу цікавість викликають уявні живі істоти. Які вони, інопланетні прибульці?

Слухняний пластилін допоможе тобі створити власного інопланетного друга. Сміливо експериментуй з формою та кольором. Працюючи парами чи в групах, ви можете створити компанію цікавих істот.

Твої вміння та знання, поєднані з уявою та бажанням творити, здатні оживити найсмільчивішу фантазію.

ЧАРІВНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

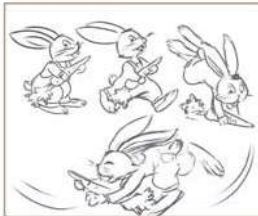
9. У світі анімації

Мультфільми супроводжують тебе захопливими історіями та улюбленими персонажами. Вони дарують яскраві емоції. Герої мультяків — це добрі друзі й цікаві співрозмовники.

То що таке мультфільми? Це анімаційні, або рухомі, фільми. Їх створюють на кіностудіях. Мультфільми бувають мальовані, лялькові, пластилінові, зображені в 3D. Це окремий вид кіномистецтва.

У мультфільмах відбуваються чарівні перетворення.

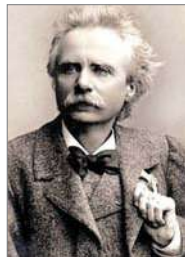
Спочатку створюється сюжет фільму, потім — зображення. Коли герої починають рухатися та «оживають», накладається голос персонажів і звуки навколишнього середовища.

Для одних мультфільмів пишуть музику, в інших звучать популярні мелодії або класична музика.

Норвезький композитор *Едвард Гріг* дуже любив свою північну країну, її казки та легенди. Тому в його творах живуть маленькі казкові чоловічки-єлфи та гноми. Його музику часто використовують для озвучування мультфільмів.

Послухай п'єсу «Похід гномів» Едварда Гріга й скажи, про яких гномів розповідається — добрих чи злих.

П'єса має тричастинну будову. Пригадай, що тричастинна форма музики — це будова музичного твору, у якій крайні частини однакові, а середня — контрастна (протилежна їм) за характером. Тобто третя частина повторює першу, а друга має зовсім інший характер.

Отже, музика першої частини сердита, уривчаста, загрозлива. Як звучить середня частина п'єси?

Які інструменти ти обереш, щоби підкреслити музику середньої частини?

Гра «Впізнай музику мультфільму»

ГНОМИК

Музика *Алли Мігай*; слова *Тамари Коломієць*

Жив собі на світі гном.
Дивував усіх кругом
Дивними дивами —
Добрими ділами.
Заглядав у всі двори
І на радість дітворі
Яблукам рум'янці
Малював уранці.

Приспів:

Пісенька про гнома
Кожному відома,
Всім на світі хлопчикам
І дівчаткам!
Пісенька про гнома
Кожному відома!
Як сподобається вам,
То почнім спочатку!

Жив собі на світі гном.
Дивував усіх кругом
Дивними дивами —
Добрими ділами.
Дітлахам возив пісок,
Поливав, щоб не просох,
Щоб фортеці і мости
Із піску могли рости!
Приспів.

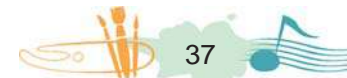
Жив собі на світі гном.
Дивував усіх кругом
Дивними дивами —
Добрими ділами.
Біг струмочок у ярку,
Вів мелодію дзвінку,
Гном придумав їй слова —
Вийшла пісенька нова!

Приспів. (2)

Жив собі на світі гном...

Розучи пісню. Співай її виразно та весело.

Переглянь мультфільм «Гноми і гірський король».

9. У світі анімації

Мультфільми люблять дивитися не лише діти, а й дорослі. Сьогодні замість слова «мультиплікація» дедалі частіше вживають слово «анімація», що перекладається як «оживлення».

Знайомся: «Диснейвська легенда» Білл Титла — Володимир Петрович Титла — один із найвидатніших світових мультиплікаторів.

Це він подарував людству мультфільми «Білосніжка», «Піноккіо», створив слоненятко Дамбо та персонажів «Міккі Мауса». Володимир Титла народився 1904 року в Нью-Йорку в родині українських емігрантів з невеличкого містечка Підгайці, що на Тернопільщині.

В Україні створено багато анімаційних фільмів, на яких виросло не одне покоління глядачів. Варто знати наших художників-мультиплікаторів, режисерів та сценаристів цих фільмів і пишатися ними.

Давид Черкаський та його герої

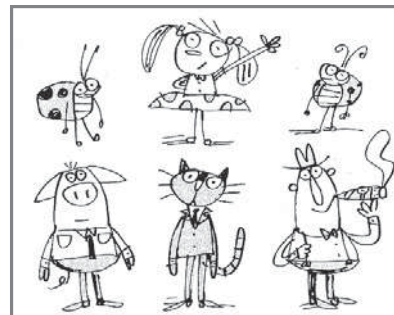

Володимир Дахно і його козаки

Створення анімаційних фільмів є тривалим і кропітким процесом. Художники ретельно опрацьовують кожного персонажа, їхню міміку, характери, щоб образ був виразним і переконливим.

Сміливо розпочинай створення власного анімаційного образу. Спочатку уяви свого персонажа, його характер і настрій. Який він чи вона? Зосередь увагу на виразності ліній і цілісності образу.

Обери ім'я для створеного образу та назву для його історії.

Малюючи, ми стаємо чарівниками, бо вчимося оживляти образи.

10. Диво перетворення

Розгадай ребус і дізнайся, куди запрошують тебе Артик та Артуся.

Справжні чудеса й чарівні перетворення відбуваються на сцені театру. Безсумнівною окрасою вистави є музичні та танцювальні номери.

Пригадай правила поведінки в театрі.

Які види театрів ти знаєш? Розглянь схему.

Театральний етюд «Перетворення предмета»

Візьми в руки олівець. Уяви, що він перетворився на

Додай свої варіанти.

Заспівай пісню «Гномик» Алли Мігай з інсценізацією. Мімікою та жестами передай зміст пісні.

Важлива роль у виставах належить оркестру.

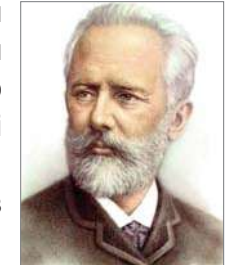

Цей колектив виконує музику опер, балетів, а також на великих

театральних сценах часто створює музичний супровід вистав. Щоб не заважати глядачам бачити дійство, оркестр розташовується в спеціальному заглибленні між партером і сценою, яке називають «оркестровою ямою».

Дізнайся, які чарівні перетворення відбулися з казкою Ернста Гофмана «Лускунчик та Мишачий король». У ній розповідається про різдвяний вечір у німецькій сім'ї. Російський композитор *Петро Чайковський* за мотивами казки створив балет «Лускунчик». Твір Гофмана був неодноразово екранізований і став основою для мультиплікаційних фільмів. А балет «Лускунчик» Петра Чайковського став частиною різдвяного святкування у світі.

Балет — вид музично-театрального мистецтва, де зміст та почуття дійових осіб розкриваються засобами музики й хореографії. Постановника балетної вистави називають балетмейстером, а виконавців — балеринами й артистами балету.

Переглянь «Вальс сніжинок» з балету Петра Чайковського «Лускунчик» і поділися своїми враженнями.

Театр — це особливий світ, який не існує без музики та чарівних перетворень.

10. Диво перевтілення

Переступаючи поріг театру, ми не завжди уявляємо, скільки людей потрудилися, щоби створити для нас диво. Люди різних театральних професій застосовують свої вміння та старання, щоби глядач отримав задоволення від вистави. Ознайомся з деякими з них.

КОСТЮМЕР
виготовляє і зберігає костюми для вистав

ОСВІТЛЮВАЧ
створює необхідне освітлення

ГРИМЕР
змінює зовнішність акторів, накладаючи грим

СУФЛЕР зі спеціальної будки на сцені або з бічної куліси підказує акторам слова

ХУДОЖНИК-ДЕКОРАТОР створює масштабні декорації для вистав

У чому, на твою думку, полягає складність роботи акторів у театрі? Що вони повинні вміти? Чи уявляєш ти себе на сцені?

Згадай, як називається творчий працівник театру, який здійснює постановку твору та керує всім колективом.

3	1	5	2	7	4	6
Ж	Р	С	Е	Р	И	Е

Є ще одна маловідома театральна професія, у якій потрібні художній смак та умілі руки. Ця людина виготовляє **бутафोरію** — предмети (меблі, посуд, прикраси, зброю тощо), які вживають у театральних виставах замість справжніх речей. Завдяки **художнику-бутафору** ми маємо змогу зануритися в атмосферу постановки.

Справжні м'ясні продукти не будуть мати свіжий вигляд протягом усього періоду демонстрації вистав.

Яку цікаву історію ти бажаєш перетворити на театральну виставу? Працюючи в групах, обговоріть сюжет та складіть перелік потрібної бутафोरії. Створіть необхідний набір предметів з пластиліну. Презентуйте свою історію перед друзями.

Праця багатьох творчих людей протягом століть продовжує життя чарівного й загадкового світу театру.

11. Природні перетворення

Найдивовижніші чарівні перетворення відбуваються в природі. Артик та Артуся запрошують тебе в незвичайну подорож, де музика й поетичне слово розповідають про красу природи та зміни, що відбуваються. Осінь, зима, весна, літо й знову... осінь. Це одне з чарівних перетворень у природі.

Гра «Я — композитор»

Відгадай та проспівай загадки.

Полунички у сметанці,
Соловей щебече вранці,
Дощ — немов кризь ситечко,
Наступило ...

Ліс у гості закликає,
Нас грибами пригощає,
Неба потемніла просинь,
У права вступає ...

Снігом все позамітала,
Ріки в кригу закувала.
Холоднішої нема,
Аніж тітонька ...

Тане сніг і небо плаче,
Промінь по гіллячках скаче,
Кішкам стало не до сну, —
Ми стрічаємо ...

Пори року

Музика Анни Олейнікової; слова Лариси Ратич

Приспів:

Подарунки матінки-природи —
пори року!
Нам дарують різную погоду пори року!
Всі яскраві і погожі пори року!
Добре, що вони не схожі, пори року!

Зима приходить сніжна,
Холодна, але ніжна,
І віра в добру казку
Живе у нас завжди!
Весна — яскрава зміна,
Замріяна і дивна,
Вже вітер з півдня віє,
Вертаються пташки!

Приспів.
А літо за весною — як думи за водою,
Галявини співають у рідному краю.
А осені долоні жовтенькі і червоні,
Багатство хлібороба —
спасибі врожаю!

Приспів.
Подарунки матінки-природи — пори року!

44

Розучи пісню, зверни увагу на різні характери в заспівах та приспіві. Ретельно попрацюй над точним відтворенням ритмічного малюнка мелодії куплетів.

Розглянь репродукцію картини «Веселка» української художниці Оксани Збруцької.

Оксана Збруцька
«Веселка»

Який настрій викликає перегляд?
Коли з'являється в небі веселка?

Ти вже знаєш, що картини природи створюють не лише художники, а й композитори.

Звуками музики *Сергій Прокоф'єв* «намалював» гру й розмову дощика та веселки. Композитор народився в Україні, на Донеччині. Послухай п'єсу Сергія Прокоф'єва «Дощ і веселка». Чи змінюється характер музики протягом твору?

Під час повторного слухання покажи рухами зміну образів: Дощ — постукай пальцями по долоньці, веселка — підними руки над головою.

Поміркуй, чим подібні та відмінні ці твори музики й образотворчого мистецтва.

Спостерігай за природою, помічай її красу.

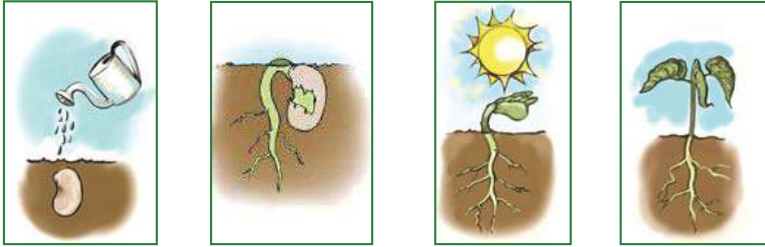

45

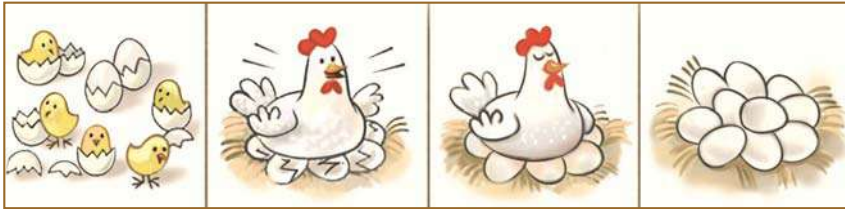
11. Природні перетворення

Усе на світі має свій початок і свій кінець та розвивається за певними закономірностями. Ось такі перетворення відбуваються з квасолиною та іншим насінням у ґрунті.

Тобі, мабуть, очевидна неможливість такого розвитку подій!

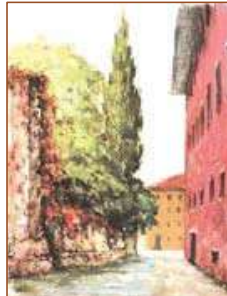
Створення художнього твору теж відбувається в певній послідовності. Між ідеєю твору та її втіленням потрібно пройти певні етапи.

Виконання лінійного
рисунок

Нанесення основних
кольорових плям

Опрацювання деталей,
узагальнення

46

Перед створенням живописного твору автори часто виконують **ескіз** — попередній начерк окремих частин картини або майбутнього твору загалом.

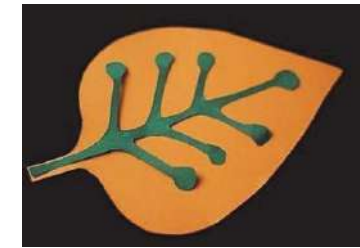
Зверни увагу на те, що автор може змінювати початковий варіант.

Виконання роботи за визначеним порядком унеможливує від помилок та неточностей.

Осіннь продовжує зачаровувати своїми яскравими барвами. У тебе є нагода не лише насолодитися творчістю, а й створити чудову прикрасу для класу чи своєї кімнати. Для виготовлення одного листочка потрібно вирізати спочатку два однакові елементи різних кольорів.

Працюйте в групах, підготуйте достатню кількість листочків та з'єднайте їх у різнобарвне панно.

Розуміння закономірностей творчого процесу розширить твої
можливості як художника / художниці.

47

12. У пошуках головного. Музичні перетворення

Композитори шукають натхнення для власної творчості в народній музиці. Вони перетворюють народні пісні в головні теми великих музичних творів.

Левко Ревуцький використав дві українські народні пісні «А ми просо сіяли, сіяли» та «Ой на горі мак» у Симфонії № 2.

Заспівай мелодію пісні спочатку нотами, а потім словами.

Швидко

А ми про-со сі - я - ли, сі - я - ли, ой дід-ла-до сі - я - ли, сі - я - ли.

А ми про-со ви - топ-чем, ви-топ-чем, ой дід-ла-до ви - топ-чем, ви-топ-чем.

У якому характері вона звучить? Обери правильні слова.

Бадьорий, наспівний, плавний, енергійний.

Послухай фрагмент Симфонії № 2 українського композитора *Левка Ревуцького*.

Знайому тему української народної пісні «А ми просо сіяли, сіяли» відзнач підняттям рук.

Симфонія — жанр оркестрової музики, великий твір для оркестру.

Ритмічна гра «А ми просо сіяли»

Об'єднайтесь у три групи.

48

Тренуй вдих і видих відповідно до ритму музики.

Пригадай ще один засіб музичної виразності.

Динаміка — це гучність звучання музичного твору. Під час виконання сила звучання змінюється, і ці зміни називають **динамічними відтінками**.

<i>pp</i> pianissimo	 дуже тихо	<i>ff</i> fortissimo	 дуже голосно
<i>p</i> piano	 тихо	<i>f</i> forte	 голосно
$>$ diminuendo	поступово затихаючи	$<$ crescendo	поступово посилюючи

Гра «Відтвори звуки різною гучністю»

Промов склад «гоп» *p, f, ff, pp, <, >*.

Виконай пісню Анни Олейнікової «Пори року».

Поеднуй свій спів із танцювальними рухами.

Дай характеристику засобам музичної виразності пісні. Скористайся «Стежинками музичної мови»:

РИТМ:

танцювальний, чіткий,
рівномірний, гострий,
маршовий, плавний

ТЕМП:

повільний, стрімкий,
спокійний, сповільнений,
швидкий, помірний

ДИНАМІКА:

тиха, дуже тиха,
голосна, наростаюча,
громово, згасаюча

ТЕМБР:

соковитий, теплий,
дзвінкий, м'який,
приглушений

МЕЛОДІЯ:

плавна, енергійна,
стрибокподібна, стрімка,
задушевна, легка

Уся народна музика геніальна й проста.
Композитори часто надихаються фольклором.
Вивчай українську народну творчість.

49

12. У пошуках головного

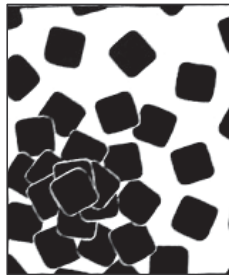
Сонячний ранок у місті. Багато світла та невимушена атмосфера. Такими є перші враження від перегляду картини **Тетяни Яблонської** «Ранок». Погляд притягує постать дівчинки по центру. Їй років 10, вона в гарній фізичній формі, робить зарядку.

Тетяна Яблонська «Ранок»

Постать дівчинки є **композиційним центром** твору. Головний персонаж, предмет чи форма в композиції можуть вирізнятися розміром, формою, кольором, характером або розташуванням.

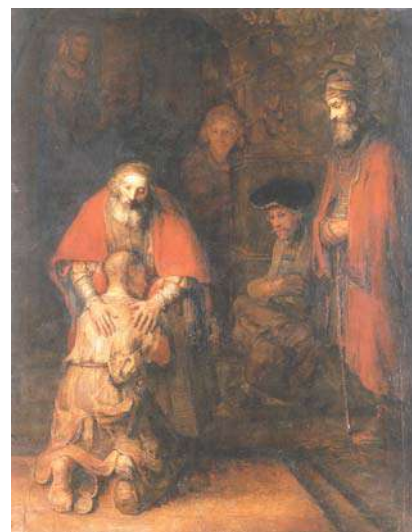
Якого кольору, форми та де розташовані композиційні центри цих графічних робіт?

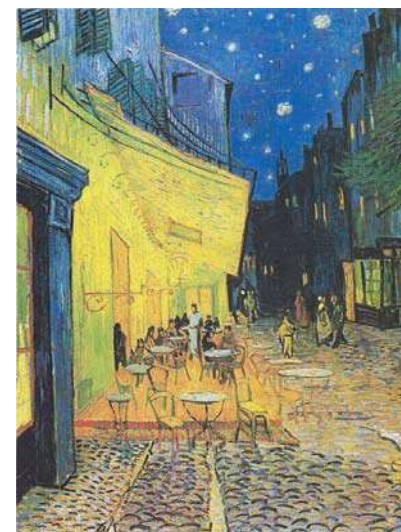
50

Роздивися твори живопису видатних митців і визнач композиційний центр.

Рембрандт
«Повернення блудного сина»

Вінсент ван Гог
«Нічна тераса кафе»

Уже пензлі засумували за роботою, тож сьогодні маюємо пейзаж. Гуаш дозволяє накладати нові шари фарби на попередні. Це дасть тобі змогу намалювати камінці по сірій основі та дерево поверху моста.

Намагайся зрозуміти задум автора / авторки.
Учись виділяти у творі головне і другорядне.

51

ФАКТИ І ТАЄМНИЦІ

13. Магічні таємниці

Діти завжди вірять у чудеса та мріють. Віра в казки й чарівних героїв допомагає тобі розвивати фантазію, долати труднощі, вигадувати щось нове. Розглянь малюнки й скажи, яких чарівників ти впізнаєш.

Гра «Театральний етюд»

Зобрази жестами та мімікою доброго і злого чарівника. Назви, які добрі і злі чарівництва робить той чи інший персонаж. Потім придумай, яким чином добрий чарівник знімає чари й «виправляє» погані справи злого.

Композитори у своїх творах теж зображають фантастичних істот і чарівників. Використовуючи різні засоби музичної виразності, вони передають характер цих героїв.

52

Послухай п'єсу української композиторки *Жанни Колодуб* «Троль» з фортепіанного альбома «Снігова королева». Який характер казкового персонажа передала в музиці композиторка? Охарактеризуй мелодію, ритм і темп п'єси.

Тролі — це міфічні істоти, потворні карлики або велетні, які лякали людей і робили їм шкоду. Про них створено багато казок, мультфільмів. Джоан Роулінг у книжках про Гаррі Поттера теж використала це міфічне створіння.

«Розіграйте» свої голосочки, заспівавши відому пісеньку Алли Мігай «Гномик». Виконайте її з танцювальними рухами.

Пісня про чарівника

Музика і слова *Наталії Май*

Знаю я, що є на світі добрий диво-чарівник,
Наче сонечко привітний, всім добро робити звик.
Та ніхто не помічає: він — сумний на самоті,
Сталось так, що він не має вірних друзів у житті.

Приспів:

Не сумуй, не журись, забери усе, що маю,
Просто так посміхнись — я для тебе заспіваю.
Не сумуй, не журись — стане світлою дорога,
Просто так посміхнись — я прийду на допомогу.

Буде дощик стукотіти у віконце: тук-тук-тук,
Та якщо у тебе лихо — допоможе вірний друг.
Навіть сонечко ясніше засміється з висоти,
Буде пісня веселіша, як співаєш з другом ти.

Приспів.

Який характер чарівника в пісні Н. Май? Під час розучування зверни увагу на рух мелодії.

Хочеш побачити дива? Вір у чудеса! Створи їх.

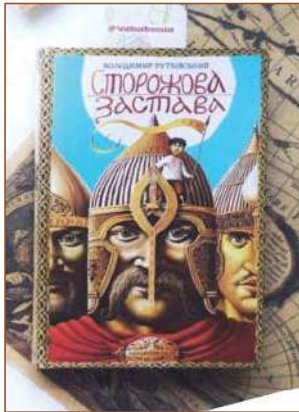

53

13. Магічні таємниці

Чудовим спогадом дитинства назавжди залишаться чарівні казки. Читаючи їх, ти відчуваєш, що маєш силу долати будь-які проблеми. Силою уяви ти опиняєшся в незвичних місцях і зустрічаєш дивовижних людей. Популярними також є твори зарубіжних і українських авторів у жанрі фентезі.

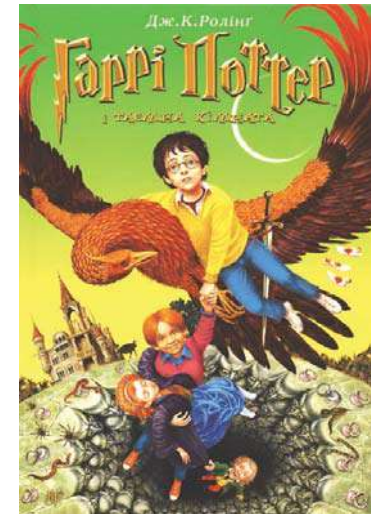
Які книги з чарівними пригодами ти прочитав / прочитала? Який герой чи героїня викликали в тебе найбільшу симпатію чи антипатію?

Тобі відомо, що художнім оформленням книг займаються **художники-ілюстратори**.

54

Безліч прихильників в усьому світі здобула серія книг про пригоди хлопчика-чарівника Гаррі Поттера. Одними з найкращих визнано ілюстрації до них українського художника **Владислава Єрка**. Талант і майстерність художників-ілюстраторів полягають у тому, щоб створені ними образи знайшли відгук у серцях читачів і допомогли їм зануритись у пригоди.

Чому б і нам сьогодні не створити таємне казкове послання? Є різні способи зробити послання таємним, і один із них — це створити **монограму**. Перші літери імені та прізвища загадково переплітаються, створюючи вишуканий графічний образ. Цією монограмою можна підписати казковий документ чи лист.

Після роботи простим олівцем доопрацюй зображення гелевою ручкою.

Праця художників-ілюстраторів є не менш важливою, ніж праця авторів.

55

14. Таємниці мистецтва

Беззаперечним фактом є те, що музика — одне з головних чудес людства. І композитори добре це знають. Їхня музика проникає в наші душі й не залишає нікого байдужим. Музика, як і художнє слово чи картина, допомагає виразити почуття та настрої.

Композитор / композиторка

— це людина, яка створює музику, тобто пише пісні, опери, симфонії та інші музичні твори. Складає музику до кінофільмів, спектаклів, для естрадних виконавців. Завдання композитора / композиторки — виразити музикою відчуття, передати настрої, емоційно впливати на слухачів.

Розучи поспівку. Рукою покажи рух мелодії.

Дзень- дзе- лень, дзе- лень, дзе- лень, зву- ки по- чи- на- ють день.

Виконай «Пісню про чарівника» Наталії Май. Поєднуй свій спів із жестами та мімікою, погойдуванням головою й танцювальними рухами.

Промов перший рядок, легко вдихаючи, а другий — видихаючи.
*Ми вдихаєм силу, радість,
Видихаєм злість і слабкість.*

56

Відомо багато фактів та цікавих історій про життя композиторів і написання їхніх творів. Австрійський композитор Йозеф Гайдн помітив, як деякі глядачі під час концерту засинають або вже дивляться гарні сні. Недовго подумавши, він написав спеціальну симфонію. Твір починався з тихих, плавних, мелодійних звуків. Раптово в процесі звучання лунав удар литавр. Такий сюрприз повторювався у творі не один раз. Цей твір називають «Симфонія з ударами литавр» або «Сюрприз».

Послухай Симфонію № 94 австрійського композитора *Йозефа Гайдна*. Скажи, чи змінюються динамічні відтінки протягом звучання твору.

Литаври — ударний музичний інструмент із визначеною висотою звуку.

Литаври широко використовували запорозькі козаки.

Цікавинка. Учені стверджують, що музикою можна лікувати безсоння, заїкання та інші хвороби. Тож слухайте музику та співайте! Дихайте на повні груди й будьте здорові!

57

14. Таємниці мистецтва

Чому так багато людей у світі малюють? Незважаючи на різні умови життя, виховання та рівень достатку, ми беремося за фарби, олівці та інше художнє приладдя. У чому ця незбагненна таємниця мистецтва?

Малювання як спосіб зняти напругу Відчуття творення нового світу з «нічого»

Малюнок як спосіб зберегти спогади Малювання як проба сил і пізнання себе

Які ще причини ти можеш назвати? Знайди в переліку важливі для себе та добав свої варіанти.

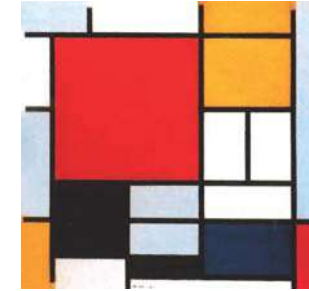
Виділитися серед однолітків
Випробувати свої можливості
Показати іншим красу світу

Дослідити цікаві явища
Відволіктися від клопотів
Цікаво провести час

58

Серед розмаїття стилів, технік і напрямків понад сто років міцно утримує свої позиції **абстрактне (безпредметне) мистецтво**, що є самовираженням митця засобами геометричних фігур, ліній, кольорових плям тощо.

Створити нескладну абстрактну композицію можна за допомогою акварельних фарб. Заповни площину аркуша різними геометричними фігурами. Замальовуй їх фарбами різних кольорів, рівномірно розподіляючи кольори на площині. Фарбу нанось на зволожену ділянку.

Проаналізуй свою роботу. Чи всі елементи рівномірно розподілені на площині аркуша? Чи вдалося тобі нанести фарбу з різною інтенсивністю та переходами тону? Чи достатньо акуратним вийшов твій малюнок?

Абстрактне мистецтво стало невід'ємною складовою мистецького життя.

59

15. Візитна картка України

Як і кожна інша країна, Україна може похвалитися не лише тривалою історією свого розвитку, а й безліччю цікавих фактів. Світ завдячує українцям і винаходом телебачення, і можливістю польотів у космос, і ще багатьма відкриттями в різних сферах життя. Ми пишаємося нашими надбаннями в науці, спорті, культурі та мистецтві.

Українська пісня... Хто не був зачарований нею! Який митець не був натхненний її мелодіями! Українська пісня — це душа народу, це його слава.

Пригадай, як називають українські народні пісні, які виконують під час новорічних та різдвяних свят.

Старий рік минає

Українська народна пісня

Старий рік минає, новий наступає, | (2)
Новий наступає.

Пане господарю, великий владарю, | (2)
Великий владарю!

Дайте нам з полиці із медом пшениці, | (2)
Із медом пшениці!

А ще щось такого до того смачного, | (2)
До того смачного!

Новий рік приходить, щастя в дім приносить, | (2)
Щастя в дім приносить!

Розучи пісню, зверни увагу на розспівування складів. Виконай колядку в русі.

Цю колядку можна заспівати на два голоси.

60

Українська народна пісня підкорила майже всі континенти. **Національний заслужений академічний народний хор України імені Г. Верьовки, Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені П. Вірського** та інші колективи з гастрольними турами відвідали безліч країн, популяризуючи українське народне мистецтво у світі. Вони є українськими символами-брендами, візитівкою та обличчям української традиційної культури.

Національний заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського

Переглянь танець у виконанні ансамблю танцю України ім. П. Вірського. Який характер танцю? Який настрій «навіяла» музика?

Національний заслужений академічний народний хор України ім. Г. Верьовки

Послухай щедрівку «Сієм, сієм, посіваєм» у виконанні хору ім. Г. Верьовки. Які почуття передає музика пісні?

Слухай та співай своє українське, поширюй, вивчай!
І, звичайно, пишайся ним!

61

15. Візитна картка України

Кожна країна пишається своїми мальовничими краєвидами, неповторною архітектурою, смачною кухнею чи досягненнями в спорті. Не меншим внеском у славу держави є творчі здобутки митців.

Неповторними квітами та чудернацькими тваринами вразили світ художниці **Катерина Білокур** і **Марія Приймаченко**.

Борис Возницький, який урятував понад 30000 мистецьких творів, і **Никифор** (Єпіфаній Дворняк), жебрак і майстер наївного живопису зі світовим ім'ям, доклалися до прославлення України як мистецької держави. А скільки ще славних імен варто згадати!

Працюючи в малих групах, складіть перелік митців, які прославили ваш рідний край. Які мистецькі об'єкти (галереї, музеї тощо) ви вже відвідали?

Широко відомою у світі є ще одна «візитна картка» України — техніка **петриківського розпису**. Знайома тобі з дитинства, вона має чим здивувати. Зокрема, виразними композиціями в крузі, які часто стають окрасою тарілок та шкатулок. Роздивися відповідні зразки.

У петриківського розпису є свої типові елементи.

«Зернятко»

«Гребінець»

«Горішок»

«Перехідний мазок»

Створи орнаментальну композицію в крузі в техніці петриківського розпису. Потренуйся в її виконанні та використай один або кілька типових елементів.

Дізнавайся більше про митців і мисткинь свого краю та України.

16. Я знаю — це факт. Підсумковий урок

Цікавим фактом є те, що до книги рекордів Гіннеса потрапив український народний музичний інструмент — трембіта.

Трембіта є найдовшим музичним інструментом світу, його довжина — від 3 до 8 метрів. Для вівчаря трембіта не просто музичний інструмент. Раніше вона була чи не єдиним засобом зв'язку, тобто це такий собі стародавній мобільний телефон. Виготовляють трембіту зі смереки. Бажано з громовиці — дерева, у яке влучила блискавка. Послухай звуки трембіти.

Артик та Артуся пропонують тобі пригадати найцікавіші моменти наших уроків.

Гра «Музична Сніжинка»

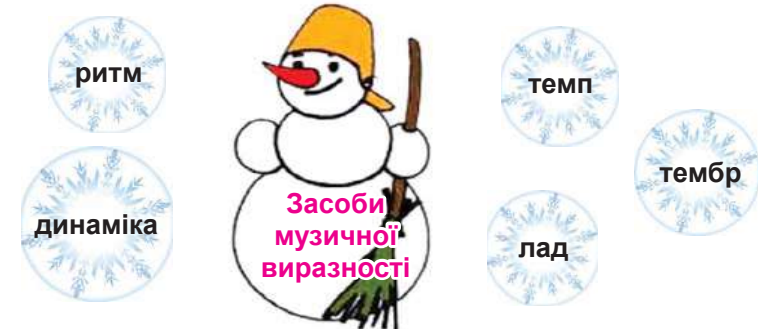
До нас у гості завітала весела Сніжинка, яка дуже любить співати. Пригадай вивчені на уроках твори. Спробуй заспівати разом зі Сніжинкою всі ці пісні. Поєднай свій спів із жестами та мімікою, танцювальними рухами, з використанням музичних інструментів.

64

Гра «Допоможи сніговику пригадати»

Які засоби музичної виразності допомагають композиторам створювати музичні образи? Пригадай їх.

Гра «Ритмічний челендж»

Простукай ритмічний малюнок олівцем. Торкнись сусіда / сусідки й укажи, як відтворити ритмічний малюнок (варіанти вказані на малюнку).

Гра «Новорічна ялинка»

Прочитай прізвища композиторів та назви творів. Який з цих творів не є танцем?

Нехай зимові святкові дні принесуть тобі гарний настрій, веселі розваги та чудові подарунки.

65

16. Я знаю — це факт. Підсумковий урок

За звичним порядком настав час перевірити свої знання.

1. Представник якої театральної професії доповнює образ актора за допомогою гриму?

2. Хто з українських мультиплікаторів створив образи козаків?

3. Як називають попередній начерк до картини чи її окремої частини?

Тарас Шевченко
«Катерина»

4. Доповни речення. Головний персонаж чи предмет у композиції, що вирізняється розміром, формою, кольором, характером або розташуванням, називають **композиційним** _____.

(пунктом, центром, об'єктом)

5. Знайди серед запропонованих зображень зразок абстрактного мистецтва.

Менді
Будан

Микола
Пимоненко
«Святочне
ворожіння»

Ще більше підняти настрої зможе кольоровий кіт, зроблений із пластиліну. Виріж з картону шаблон відповідної форми і заповнюй його руликами та спіралями різного кольору, накладеними зверху. Зайве обрізай стекою. Декоруй образ крапочками та смугами, витисненими олівцем.

Нехай усі таємниці творчості стануть для тебе фактами!

СВІТ НЕВИДИМИЙ

17. Невидиме і всюдище повітря

Артик та Артуся хочуть розказати тобі про Невидимку, який завжди поруч. Звичайно, це повітря. Поміркуй, чому кажуть: «Потрібний, як повітря».

Як на твоє здоров'я впливає якість повітря, яким ти дихаєш?

Повітря є необхідним і для музики. Розглянь малюнки і прокоментуй.

«Голос — це звук, що утворюється коливанням голосових зв'язок під тиском повітря».

«Звукові хвилі поширюються в повітрі. Тобто за відсутності повітря звуку не буде».

Є багато музичних інструментів, звук яких утворюється завдяки вібрації стовпа повітря.

Дихальна вправа «Чи можна побачити повітря?»

Подуй у трубочку, занурену у воду. З'являються бульбашки повітря.

Відчути повітря можна тоді, коли дує вітер. Спробуй створити рух повітря за допомогою паперового віяла.

68

Заспівай вправу, чітко артикулюючи голосні звуки.

Композиторка Наталія Антоник почула, як співає вітер, і написала пісню. Розучи її.

Дивна пісня

Музика Наталії Антоник; слова Юлії Хандожинської

Хто в сопілку виграє
Дзвінко і завзято?
Мабуть, десь тут недалечко
Почалося свято.
Дивні звуки — ду-ду-ду —
Сопілочка грає,
Не сопілка, то нам вітер
Пісеньку співає.

Полечу у темний ліс,
Сяду на ялину,
Заховаюся за стовбур,
Мов за сорочину.
Потім полем пробіжусь,
Де волошки сині,
Свою пісню заведу
По всій полонині.

Приспів:
Ду-ду-ду! Політати я люблю!
Ду-ду-ду! Я усіх наздожену!

Приспів.

На програвші виконай вправи з віялом і трубочкою.

Відгадай загадку.

Вітер з снігом стелиться,

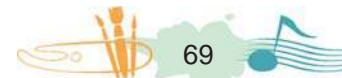
Крутиться м...

«Метелиця» —

старовинний танець зимових забав. Виконавці стають у коло і кружляннями відтворюють картину сніжної заметілі.

Послухай музику українського народного танцю «Метелиця». Як змінюється темп музики? Спробуй під музику показати заметіль.

69

17. Невидиме і всюдишуче повітря

Коли нам щастить опинитися на вершині гори, ми можемо бачити захопливі краєвиди.

Вдивися вдалину як митець чи мисткиня.

Чому так міняється колір гір, адже там, удаліні, вони теж зелені?

Виявляється, причину треба шукати в повітрі! Оскільки в ньому завжди присутні частинки пилу й води, то ті предмети, які від нас далі, мають вигляд більш розмитих і більш світлих. Особливо це помітно під час дощу або туману. Це явище називають **повітряною перспективою**.

Микола Реріх «Пам'ятай»

Ксенія Шевченко «Гірський пейзаж. Захід сонця»

Чи доводилося тобі спостерігати таке явище? Де ще, крім гірської місцевості, ми можемо це бачити? Чи відчуваєш ти в цих творах глибину простору?

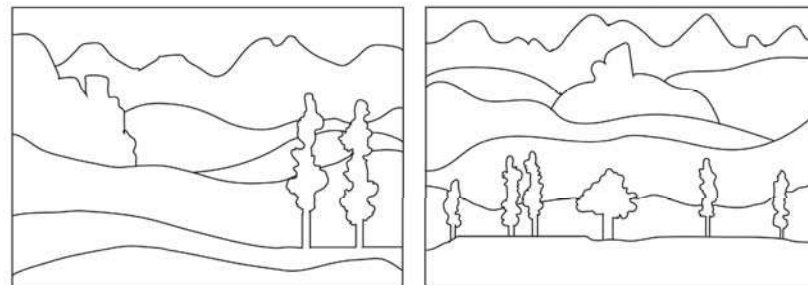

Для утворення таких переходів тону в роботі з акварельними фарбами додавай щоразу більше води, а під час роботи з гуашшю — білої фарби.

Роздивися зразки дитячих робіт, зверни увагу на розмаїття контурів у тонових рядах.

Нумо малювати! Уникай одноманіття ліній, нехай вони нагадують обриси дерев, гір чи будівель.

Роздивися свою роботу на певній відстані. Чи вдалося тобі утворити необхідну градацію кольору? Чи є твоя робота завершеною та акуратною?

Застосування повітряної перспективи допомагає передати глибину простору в малюнку.

18. Гра звуків і крапок

Хочеш познайомитися ще з одним Невидимкою? Відгадай загадку.

Що навколо?
Шум і стук.

Хоч не бачиш,
Чуєш ...

Це звук, його неможливо побачити, він невидимий.

Заплющ очі. «Послухай тишу». Які звуки ти чуєш?

Гра «Відтвори звуки»

Уяви, що ти

в лісі	на залізничному вокзалі
	
Зімітуй звуки	
шум вітру, дзюрчання струмка, спів пташки, квакання жаб	гудок поїзда, стук коліс, голос диктора

Пригадай ще один засіб музичної виразності — регістр.

Регістр — це частина загального діапазону якого-небудь музичного інструменту або співочого голосу. Він буває високим, середнім і низьким.

На фортепіано є всі три реєстри. Розглянь зображення.

72

У якому реєстрі співають твої однокласники / однокласниці?
Як ти вважаєш, у якому реєстрі «співають» герої казки?

У якому реєстрі звучить барабан? Сопілка? Флейта?

Заспівай вокальну вправу «Бігла мишка через міст».

Виконай «Дивну пісню» Наталії Антоник.

На програвші імітуй гру на сопілочці.

Добери пластичні рухи. Артик і Артуся пропонують пригадати «Танцювальну абетку».

«Пружинки» — згинання ніг у колінах

«Вітерець» — перехресні рухи рук над головою

«Дзвіночки» — мілкі плескання прямими пальцями

Краса та звуки природи завжди надихали композиторів.

Послухай п'єсу українського композитора *Миколи Сільванського* «Пташка і кицька». Якими засобами автору вдалося створити художні образи? Звуками якого реєстру композитор зобразив пташку? Кицьку?

Під час повторного слухання познач високі звуки підняттям рук, а низькі — опусканням на коліна.

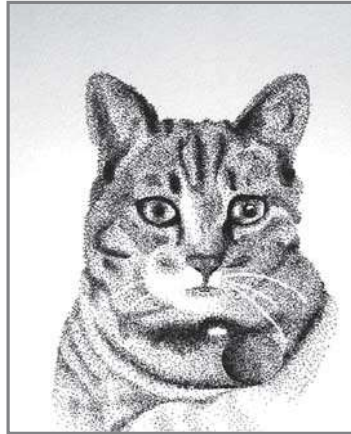
Навчись слухати мелодію навіть у співі вітру, шурхотінні листочків, у звуках морських хвиль, у щebetанні птахів.

73

18. Майже невидима крапка

Часто щось маленьке й непомітне на перший погляд може виявитися сильнішим і кориснішим, ніж ми очікували. Наприклад, мураха. У мистецтві **графіки** такою «мурахою» є крапка. Можна створити виразне зображення одними лише крапочками!

Досягнути такої виразності можна різною щільністю крапок. На ділянках тіні їх потрібно наносити щільніше.

Пригадай імена художників-графіків, які тобі доводилося чути на уроках мистецтва.

Допоможи Артику зловити шапку.

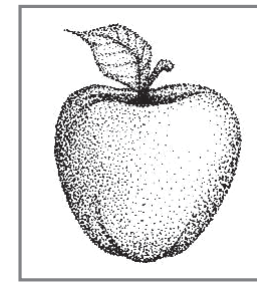

74

Тобі відомо, що **крапка** разом з **лінією** та **плямою** є головними виражальними засобами графіки. Роздивися зображення і знайди на ньому виражальні засоби графіки.

Для створення крапкового рисунка обери невеликий об'єкт. Намалюй його на площині аркуша ледь помітними лініями. Почни тонування гелевою ручкою чи тонким фломастером з найтемнішої ділянки, поступово зменшуючи щільність крапок. Намагайся наносити їх рівномірно. Наприкінці роботи акуратно зітри контури предметів гумкою.

Наполегливість і терпіння, які знадобляться тобі для створення крапкового зображення, будуть винагороджені чудовим результатом!

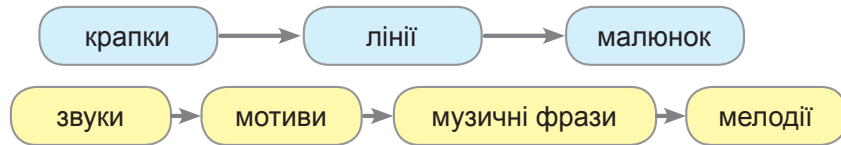
75

19. Захопливий світ мініатюр

Невидима чарівна сила музики заспокоїть і розвеселить, змусить підспівувати або танцювати під ритмічну мелодію.

Ти, звичайно, розумієш, що окремі звуки — це ще не музика. Вони повинні бути організовані в музичну мову.

З чого складається **мова музики**? Вона складається зі звуків. Звуки поєднуються в мотиви, мотиви — у фрази, а фрази — у мелодію.

Розглянь схеми. Як в образотворчому мистецтві крапка за крапкою утворює лінію, так у музиці звук за звуком утворює **мотив**. З мотивів складається **музична фраза**. Лінії утворюють малюнок. Музичні фрази утворюють **мелодію**.

Це приклад музичної фрази. Зі скількох тактів вона складається? Заспівай вправу спочатку нотами, а потім — зі словами.

Артик та Артуся хочуть ознайомити тебе з невеликими музичними творами, які називають **мініатюрами**.

Мініатюра в музиці — невеликий музичний твір, де художній образ подано максимально сконцентровано.

Дуже коротка пісня «Був собі журавель» належить до жанру безкінечних жартівливих пісень. Послухай пісню і скажи, чому вона нескінченна.

76

Був собі журавель

Українська народна пісня

Повільно

Був со-бі жу-ра-вель та жу-ра-воч-ка.
На-ко-си-ли сін-ця пов-ні я-сель-ця.

Швидко

На-ша піс-ня гар-на й но-ва, по-чи-най-мо ї-ї зно-ву!

Щоб виконання пісні було колоритнішим, заспівай із різними динамічними відтінками: *p*, *f*, *ff*, *pp*.

Композитори часто звертаються до створення музичних мініатюр. У цих невеликих творах вони передають свій настрій та емоції, імітацію звуків природи та доквілля, розповідають про події з життя тощо.

Самуїла Майкапара називають дитячим композитором. Його твори не важкі для виконання, але прекрасні за звучанням. Народився композитор у Херсоні. Цикл фортепіанних мініатюр «Бірюльки» — це 26 п'єс різного змісту. Одна з них має назву «Музична шкатулка».

Раніше були популярні музичні шкатулки. Для того, щоб із такої скриньки залунала приємна музика, потрібно було лише відкрити її кришку.

Послухай п'єсу «Музична шкатулка». Чи відповідає музика твоєму уявленню про цей предмет?

Як композиторові вдалося передати в музиці звуки механічної іграшки? Звуки якого регістру ти чуєш? Переглянь мультфільм «Фіксики. Музична шкатулка».

77

19. Захопливий світ мініатюр

Зробити щось маленьке — означає примусити глядача шукати, розглядати і дивуватися. Хіба не в цьому полягає одне із завдань мистецтва? З давніх-давен люди створювали в рукописах, книгах, на полотні твори мистецтва невеликого розміру, які відзначаються особливо тонкою технікою виконання — **мініатюри**.

Вірменське Євангеліє
XIII століття

Пересопницьке
Євангеліє

Каліла ва Дімна
«Лев уполював буйвола»

У наш час теж є чимало майстрів, які створюють дивовижні твори-мініатюри.

Якими якостями та вміннями, на твою думку, повинні володіти майстер чи майстриня, які створюють мініатюрні твори?

Серед багатьох умінь на перший план виходять терпеливість, координація та вміння помічати деталі. Цікаво, чи є в тебе ці якості? Можеш знайти на цих сторінках підручника кота, що сховався?

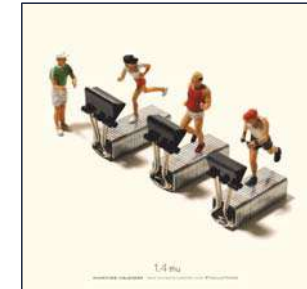
78

Башкирський скульптор *Салават Фідаї* створює мініатюрні образи на кінчику грифеля олівця. Тут насправді потрібна лупа!

Твори японської дизайнерки *Тацуї Танакі*, сповнені багатою уявою та почуттям гумору, використовують як вдалий маркетинговий хід у рекламі. Усі фігурки виготовлені вручну.

Є нагода потренувати пальчики та позмагатися в майстерності. Зліпити таку свинку буде нескладно, адже майже всі її елементи круглої форми. Спробуй зробити її справді маленькою. Автор / авторка найменшої моделі отримає звання «Майстер / майстриня мініатюри»!

Мистецтво мініатюри стало яскравим підтвердженням безмежних творчих можливостей людини.

79

СВІТ НЕВІДОМИЙ

20. Що там, за зірками?

Як захоплює споглядання нічного неба! Скільки незвичного та невідомого! Тут відкривається захопливий світ космосу. І в тебе виникають сотні запитань «Чому...?»

Гра-імпровація «Чому...?»

Проспівай речення своєю мелодією. Додай свої варіанти.

Чому трава зелена?

Чому місяць світить, та не гріє?

Чому люди не переселяються на інші планети?

Чому небо блакитне?

Музична імпровація — це створення музичного твору без попередньої підготовки. Імпровація буває музичною, танцювальною, театральною.

Чомучки

Музика Ольги Янушкевич; слова Марії Ясакової

У всіх я і про все запитую щоранку,
І звать мене Чомучкою дорослі повсякчас.
Я прошу зрозуміти допитливість мою,
Бо невідомий мені світ ще тільки пізнаю!

Приспів:

Чомучки, чомучки, ми — дітки веселі!

Зростають чомучки у кожній оселі.

Чому, куди і як? Ми дуже хочем знати.

У вас знайдеться час? Дозвольте запитати!

Чому сова лякливо у темряві кричить?

А де зимує літечко і сонце спить вночі?

Про що струмок співає, куди пташки летять?

А ще я хочу знати, як зіркою стать!

Приспів.

Чому встає веселка, а звідки падає сніг?

А як, скажіть, будь ласка, складаються пісні?

То ж просим допомоги, дорослі, ми у вас —

Пояснюйте усе нам, знайдіть для діток час!

Розучи пісню. Зверни увагу на міміку під час співу.

Легко та вдало зображує пейзаж ночі французький композитор *Клод Дебюссі* у своєму творі для фортепіано «Місячне сяйво».

Послухай музику і скажи, якого кольору ти її уявляєш. Чому?

Розглянь репродукцію картини Ван Гога «Зоряна ніч». Порівняй свої враження від переглянутого й почутого.

Ван Гог «Зоряна ніч»

Вправа «Танцюючі руки»

Поклади перед собою чистий аркуш паперу. Візьми в кожную руку кольоровий олівець. Поки звучить «Місячне сяйво», нехай твої руки потанцюють олівцями. Руки передадуть твої настрої від музики.

Розглянь свій малюнок та малюнки інших дітей. Чи передають вони настрої від прослуханої музики?

Цікавинка. Твір Клода Дебюссі «Місячне сяйво» використовують у десятках кінофільмів. Його виконують на різних музичних інструментах, традиційних та електронних.

20. Що там, за зірками?

Допитливий розум людини завжди прагне досягнути нове, невідоме. Далекі космічні далі залишаються об'єктом постійної уваги не лише науковців та дослідників, а й митців різного віку.

Подивися, скільки фантазії в роботах переможців всеукраїнського конкурсу дитячого малюнка «Космічні канікули»!

У цих роботах гармонійно поєднуються гарячі та холодні кольори — сонце як джерело тепла і світла та глибокий холод Всесвіту.

Лариса Камал

Іван Бахвалов

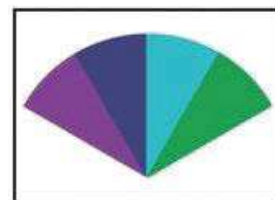
Художники часто застосовують певну гаму кольорів для створення цілісного образу та настрою у творі. Роздивися зразки робіт у холодній та теплій гамі.

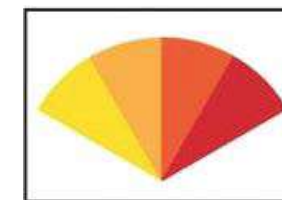
Ніна Бальвінська

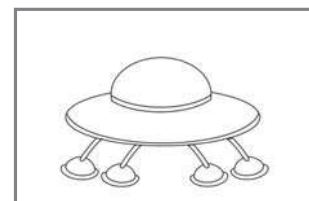
Сергій Двужженов

Наведи приклади речей навколо себе в холодних та теплих кольорах.

Заверш зображення космічного корабля. За бажанням доповни малюнок образом незвичайного пілота.

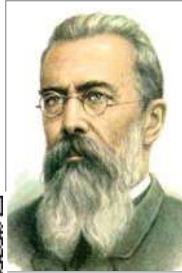
Завжди пізнавай нове в житті та творчості.

21. Що там, під водою?

Глибини морів та океанів завжди були загадковими та невідомими для людей різних історичних епох. Вони здавалися бездонними та недосяжними. Образ моря оспівували поети, відтворювали на картинах художники. Мелодії та ритми його хвиль надихали композиторів на написання музичних творів.

Російський композитор *Микола Римський-Корсаков* створив захопливу звукову картину хвиль моря. Оркестровий вступ до опери «Садко», який сам композитор назвав «Океан-море синєє», змальовує спокійну, але грізну морську стихію.

Послухай музику композитора Миколи Римського-Корсакова й розкажи, що ти уявляєш.

Розглянь репродукцію картини українського художника Архипа Куїнджі «Хвилі». Що спільного у творах Миколи Римського-Корсакова та Архипа Куїнджі? Які почуття передали митці у своїх роботах?

Архип Куїнджі
«Хвилі»

84

Пригадай, що в музиці бувають різні інтонації.

Виразальні інтонації передають настрої, почуття та думки людини. А **зображальні інтонації** — звуки, шуми та явища навколишнього світу.

Які інтонації присутні в музиці вступу до опери «Садко» Миколи Римського-Корсакова?

Гра «Ритмічні мешканці моря»

«Проплескай» назви морських істот, виділяючи наголошений склад.

Краб		Медуза	
Восьминіг		Риба	

Заспівай пісню «Чомучки» О. Янушкевич. Зверни увагу на питальну інтонацію мелодії пісні. У приспіві створи супровід на музичних інструментах.

Гра «Танцювальна імпровізація»

Створи танок хвиль, чайок і дельфінів.

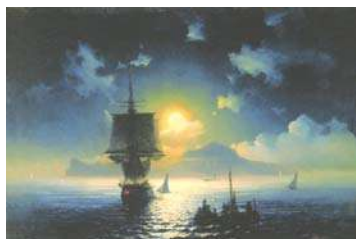
Цікавинка. 8 червня відзначають Всесвітній день океанів — міжнародний день боротьби за збереження мешканців морських глибин. Митці та небайдужі люди закликають до захисту морського середовища. Долучайся і ти до розв'язання проблем очищення та збереження Світового океану.

85

21. Що там, під водою?

Під водою не менш цікаво, ніж у космічному просторі. Вода завжди була джерелом натхнення для творчих людей. Одним з найвідоміших майстрів морських пейзажів є **Іван Айвазовський**. У своїх творах він показав усю красу та велич морської стихії.

Іван Айвазовський «Місячна ніч на Капрі»

Іван Айвазовський «Дев'ятий вал»

Художників, які малюють море, називають **мариністами**.

Вивчити та краще роздивитися загадкове життя на важкодоступних для людини глибинах дозволяє мистецтво підводної фотографії.

Відгадай загадку:

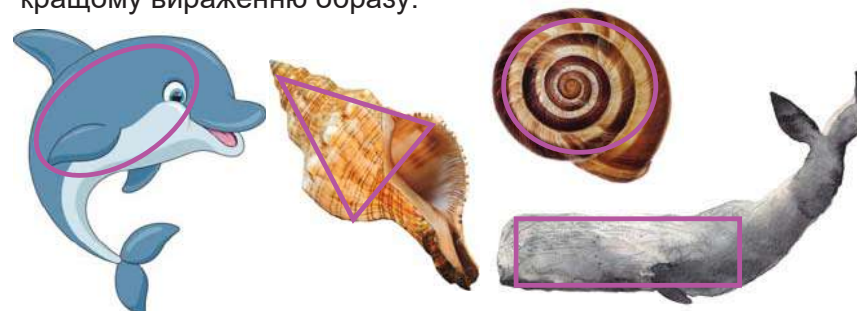

Хижа риба не бідує, під водою все полює.
Лиш поверх води майнула плавником своїм...

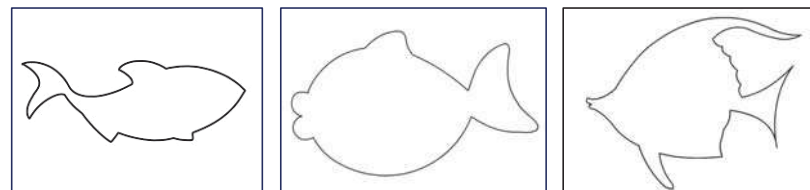

86

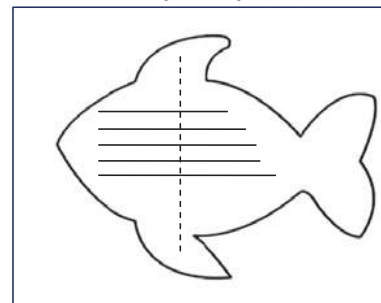
Багатий підводний світ вражає різноманітністю форм. Настав час пригадати форму предметів. Розуміння форми сприяє кращому вираженню образу.

Сьогодні є нагода зробити яскраву рибку. Skorистайся кольоровим папером та клеєм. Розпочни з вибору форми.

Надати образу колориту та оригінальності зможуть смужки кольорового паперу, вплетені в розрізи на тулубі. Залишається наклеїти око, оздобити хвіст і обрізати смужки у формі плавників.

Занурення у світ мистецтва приносить яскраві відкриття!

87

22. Невідома Україна

Краса української землі надихала митців на творчість, а слава історія завжди буде приводом для гордості. Унікальні звичаї, неповторна культура віками виділяли Україну з-поміж інших європейських країн.

Ти знаєш багато цікавих фактів про нашу Батьківщину. Дізнайся про маловідомі сторінки музичної культури України.

Українців визнано найспівучішою нацією у світі.

Вони створили найбільшу кількість народних пісень. У фонді ЮНЕСКО — понад 15 тисяч українських пісень. На другому місці — Італія з кількістю 6 тисяч народних пісень.

Скільки ж пісень створив наш народ? Ніхто не знає. Вважають, що їх понад 500 000.

Які колискові пісні тобі співали в дитинстві? Заспівай.

Ой ходить сон коло вікон

Українська народна пісня

Andantino

Ой хо-дить сон ко-ло ві-кон, а дрі-мо-та ко - ло пло-та.

Пи-та-сть-ся сон дрі - мо - ти: А де бу-дем но - чу - ва - ти?

Де ха-тень-ка теп-ле-сень-ка, де ди-ти-на ма - ле - сень-ка,

ту- ди пі-дем но- чу - ва-ти і ди-ти-ну ко- ли - са - ти.

Розучи пісню. Зверни увагу на розспівування складів. Який темп та динамічні відтінки властиві колисковим пісням?

88

Як українська колискова стала світовим хітом.

Американський композитор Джордж Гершвін 1935 року написав арію «Summertime» для опери «Поргі і Бесс» під враженням від української колискової пісні «Ой ходить сон коло вікон». Він почув її в Нью-Йорку у виконанні Українського Національного Хору. Джордж Гершвін зробив нове аранжування колискової та поклав українську пісню на ритми блюзу. Неймовірно, але факт!

Переглянь відео та послухай колискову Кларі з опери Джорджа Гершвіна «Поргі і Бесс».

Охарактеризуй темп, гучність, мелодію композиції.

Маловідомий та забутий музичний інструмент — колісна ліра.

У давнину музиканти-лірники розповідали історії під супровід цього інструмента. Поряд із кобзарями та бандуристами вони були виконавцями народних пісень. Послухай пісню «Нема правди» у виконанні лірника.

Ліра — старовинний струнний смичковий музичний інструмент, у якій роль смичка виконує колесо.

За бажанням створи пісенник або аудіоальбом «Українські народні пісні мого краю».

Можливо, у майбутньому й ти будеш досліджувати маловідомі сторінки української культури.

89

22. Невідома Україна

Безліч незайомого та цікавого можна знайти навколо нас. Важливо дізнаватися цікаві факти про рідну землю. Україна вміє дивувати.

Замки, фортеці, палаци

Незвичайні музеї

Театри, галереї

Дерев'яні храми

Віднайди 5 найцікавіших фактів про рідне місто / село. Ким або чим пишуться його мешканці?

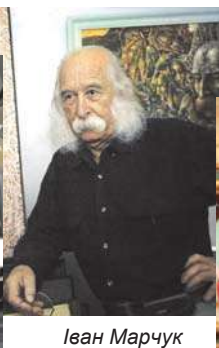
Серед найуспішніших художників України є такі імена:

Анатолій Криволап

Жанна Кадирова

Іван Марчук

Євгенія Гапчинська

Чи знаєш ти, що художнє зображення літер — **шрифті** — теж може мати український характер? Ось кілька основних зразків.

А Б В Г Д Є З
Ж И К Л М Н

Устав

А Б В Г Д Є Ж

Козацький скоропис

Уміння працювати зі шрифтами важливе для актуальної сьогодні професії **графічного дизайнера**.

А веселим школярам можуть бути до вподоби веселі шрифти!

Нехай назва нашої держави сьогодні забарвиться твоїми ідеями!

Створи власне або доповни дане зображення елементами, які найбільше асоціюються в тебе з Україною або з твоєю малою батьківщиною. Обговоріть ідеї в парах чи групах: державні чи народні символи, герої казок, тварини, птахи чи рослини, елементи народного розпису тощо. Застосовуй графічні матеріали на вибір.

УКРАЇНА

Творчі досягнення художників сприяють створенню позитивного іміджу України у світі.

ЯК ЦЕ ВЛАШТОВАНО І ЯК ЦЕ ПРАЦЮЄ?

23. Повага до праці

Бурхливі оплески, квіти, слава та теплі слова є подякою людям мистецтва за їхню роботу. Працьовитість у поєднанні з талантом, фантазією, креативністю насправді творить дива.

Розглянь малюнки й назви музичні професії.

Цікаво, що ті самі відомі всім звуки:

до, ре, мі, фа, соль, ля, сі —

використовували найвідоміші геніальні композитори минулого та ще не раз використають талановиті музиканти-творці в майбутньому. Та окремі звуки — це ще не музика. Їх потрібно з'єднати, щоб вони зазвучали злагоджено.

«Розігрійте» голоси, заспівавши вправу про ноти.

Пісня «Веселі нотки» грайливо розповідає про сім нот.

Веселі нотки

Музика і слова Ігоря Танчака

Поспішають на роботу
кожен день веселі нотки
у трамваї, у таксі:
До, Ре, Мі, Фа, Соль, Ля, Сі.

Приспів:

Сім в веселки кольорів,
в тижня сім щасливих днів.
Ноток сім — це знають всі:
До, Ре, Мі, Фа, Соль, Ля, Сі.
І співають, і танцюють,
і по вулиці крокують.

Дощ чи сніг, чи сонце сяє —
ноти весело гуляють.
В парки, в сквери вийшли
всі —
До, Ре, Мі, Фа, Соль, Ля, Сі.

Приспів.

З ними друзями ми стали.
Нову пісню заспівали.
Нам підспівують усі:
До, Ре, Мі, Фа, Соль, Ля, Сі.
Приспів.

Розучи пісню. Покажи рукою, як рухається мелодія.

92

Сергій Прокоф'єв хотів ознайомити дітей з інструментами симфонічного оркестру. Адже симфонічна музика здається складною та незрозумілою. Композитор був першим, хто зробив це у вигляді симфонічної казки «Петрик і Вовк». Нічого кращого для знайомства дітей з оркестром людство ще не вигадало!

Рано-вранці Петрик вийшов на зелену галявину.

Послухай тему Петрика.

Які інструменти виконують тему Петрика? Це група струнних смичкових інструментів: скрипка, альт, віолончель, контрабас.

Передай рухами ходу безтурботного хлопчика.

Ансамбль із чотирьох музикантів називається кuartет.

На дереві сиділа Пташка й весело цвірінькала.

Послухай тему Пташки.

У якому регістрі звучить мелодія Пташки-флейти? Передай рухами, як вона літає, пурхає, махає крильцями.

За Петриком з'явилася Качка.

Послухай тему Качки. У якому регістрі звучить мелодія Качки-гобоя? Покажи, як вона рухається.

Послухай початок симфонічної казки «Петрик і Вовк». Від чого залежав вибір інструмента для кожного героя? На сюжет симфонічної казки «Петрик і Вовк» у різні роки було знято кілька мультфільмів.

93

23. Повага до праці

Без чого неможливий успіх у мистецтві? Розглянь запропоновані варіанти і скажи, який важливий чинник потрібно додати.

Відповідь підказує художник Пабло Пікассо.

Натхнення існує, але воно повинно застати вас за роботою.

Згадай, які творчі професії тобі відомі. Представниці яких творчих професій зображені? Назви недоліки і переваги їхньої праці.

Тема праці була й залишається однією з найважливіших у мистецтві.

Морган Вейстлінг «На кухні»

Пол Шуленберг «Свіжий сніг»

Зосереджені, натхненні, завзяті — люди в праці на полотнах митців викликають захоплення.

Не існує неважливих професій, тому символом сьогоdnішнього уроку буде мітла. Змети зі свого життя лінощі! Круг з паперу надріж по краю і склади 3 рази.

З'єднай низ мітли з держакон і приклей на аркуш. Додай навколо нарізане чи рване руками «листя» та інші елементи за бажанням.

Як ти оцінюєш свій результат? Наскільки тобі вдалося вдосконалити навички роботи з папером?

Людина-фахівець у своїй галузі заслуговує на повагу.

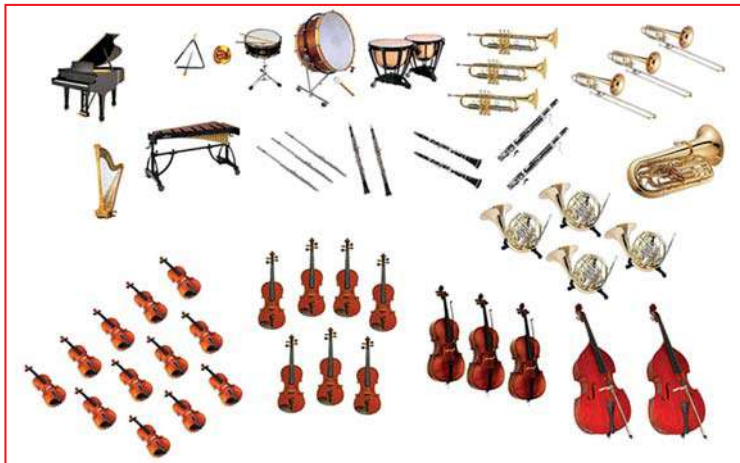
24. Цеглинка за цеглинкою

Артик з Артусею хочуть розповісти про склад симфонічного оркестру та його інструменти.

Симфонічний оркестр — це великий колектив музикантів, які грають на струнних, духових та ударних інструментах. До нього входять понад 100 виконавців.

Інструменти оркестру розміщені групами, і кожен музикант має чітко визначене місце на сцені. Це важливо, тому що кожен інструмент має свій тембр і силу звука. Інструменти з тихим звучанням розміщують ближче до слухачів, а гучні інструменти — навпаки, подалі.

До складу симфонічного оркестру належать групи інструментів: найчисельніша — струнно-смичкові, **дерев'яні духові**, **мідні духові** та **ударні** інструменти. Також є арфа, фортепіано, челеста. Інколи — саксофони, синтезатори тощо.

Найголовнішим музикантом оркестру є **диригент**. І головна його робота проходить не на концерті. Спочатку він вивчає партитуру без оркестру. На репетиціях диригент повинен досягти злагодженого звучання всіх груп інструментів.

Гра-імпровізація «Шумовий оркестр»

Об'єднайтесь у 4 групи. Оберіть диригента, «грайте» окремими групами й усім складом оркестру.

Познайомся з іншими персонажами симфонічної казки «Петрик і Вовк» Сергія Прокоф'єва.

По траві м'яко підкрадається Кішка.

Її тему виконує кларнет.

Передай рухи кішки.

Раптом з'явився Дідусь. Він розгнівався.

Суворого сварливого Дідуса, який хвилюється за Петрика, «озвучує» фагот. Покажи, як Дідусь розшукує хлопчика і сварить його.

З лісу прибіг Вовк.

Образ хижого хитрого Вовка, який полює за Качкою, створили аж три валторни.

На допомогу прийшли мисливці.

Постріли мисливців композитор передав звуками барабана та литаври. Зімітуй під музику рухи мисливців.

Послухай фінал симфонічної казки. Музыка якого героя сподобалася найбільше?

Заспівай пісню Ігоря Танчака «Веселі ноти». Придумай танцювальні рухи.

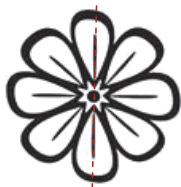
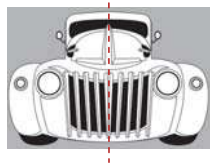
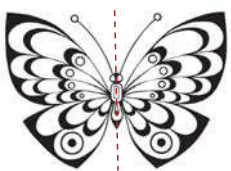
Цікавинка. «Оскар»! У 2008 році короткометражний мультфільм «Петрик і Вовк», який створили мультиплікатори з Польщі, Норвегії та Британії, отримав цей приз.

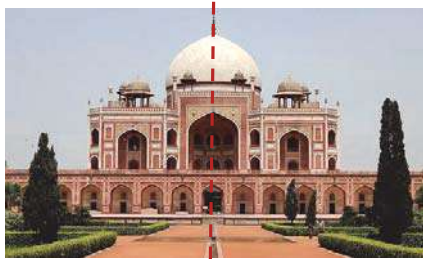
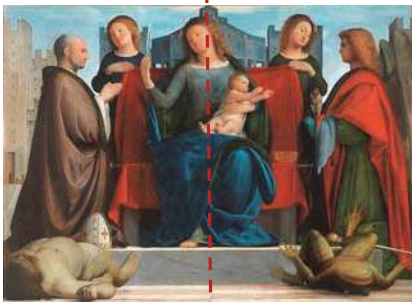
24. Цеглинка за цеглинкою

Велике починається з малого. З невпевнених перших кроків у творчості ти переходиш до сміливих експериментів та пошуків. Кожний новий крок стає цеглинкою в міцному фундаменті твоїх творчих злетів.

Новою цеглинкою успіху може стати краще розуміння понять **симетрії** та **асиметрії**. Багато об'єктів навколо тебе є симетричними, тобто можуть бути умовно однаковими стосовно **осі симетрії**.

Роздивися зразки симетрії в живописі та архітектурі.

Розташувати елементи на площині теж можна симетрично та асиметрично. Порівняй зображення.

Симетрія

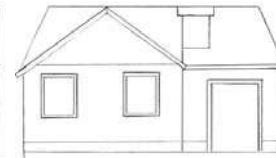
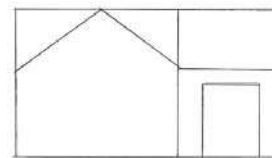
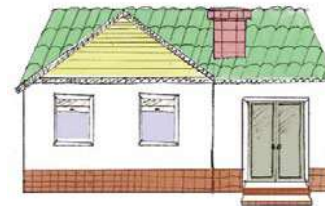
Асиметрія

Який з варіантів створює відчуття руху, а який — спокою?

Знайди серед зображень будинків симетричні та асиметричні.

Якщо є цеглинка, пора будувати дім! Починаючи із загальних геометричних форм, переходь до детального зображення окремих елементів. Розмалюй кольоровими олівцями або фломастерами.

Цінуй свої досягнення й шукай шляхи для розвитку.

25. Як усе влаштовано?

Музичне мистецтво складне й багатогранне. Пригадай вивчене. Основою музичної образності є *інтонація* і *звук*, а засобами виразності — *мелодія*, *темп*, *лад*, *ритм*, *тембр* тощо.

Пісня, танець і марш — це основні **типи музики**.

Пісня —

словесно-музичний твір, призначений для співу. Найчастіше пісні пишуть у куплетній формі.

Танець —

це вид мистецтва, у якому почуття передають рухами під музику.

Марш —

музика, що має енергійний, чіткий ритм, призначений для крокування в чіткому, синхронному темпі.

Пісенність, танцювальність та маршовість музики роблять її зрозумілою та близькою для людей. Часто можна спостерігати «зустрічі» пісенності, танцювальності, маршовості в українській народній музиці та творах композиторів-класиків.

Заспівай вправу.

Ми спі - ва - є - мо пі - сень, доб-рий день вам, доб-рий день.

Гей, там на горі Січ іде

Українська народна пісня

Маршово

Гей, там на го - рі Січ і - де, гей, ма-ли -

100

но - вий стяг не - се, гей, ма-ли - но - вий, на - ше слав-не

то - ва - ри-ство, гей, мар-ши - ру - єм, раз, два, три!

Гей, там на горі Січ іде,
Гей, малиновий стяг несе,

Приспів:

Гей, малиновий,
Наше славне товариство,
Гей, маршируєм, раз,
два, три!

Гей, попереду кошовий,
Гей, як той орел степовий,
Приспів.

Гей, а позаду осавул,
Гей, твердий хлопець,
як той мур.

Приспів.

Гей, повій, вітре, зі степів,
Гей, дай нам силу козаків.

Приспів.

Якою є музика пісні — танцювальною чи маршовою?

Виконай пісню з крокуванням.

Рівномірне чергування сильних і слабких долей називають **метром**. Пульс серця, цокання годинника подібні до музичного метра.

Послухай ритм свого серцебиття.

Чітко відбиває музичний метр прилад **метронóm**.

Заспівай ще раз українську народну пісню «Гей, там на горі Січ іде». Проплескай пульс пісні.

Найпоширенішим видом української народної музики, яка поєднує пісню і танець, є **коломийка**. Це дворядкова пісня, кожен рядок якої має 14 складів. Коломийка збереглася до останнього часу як пісня, інструментальна п'єса і танець.

Переглянь танець «Коломийка» у виконанні

Гуцульського ансамблю пісні і танцю. Потанцюй. Який характер музики? Який ритм, темп коломийки?

Люби музику і намагайся зробити світ кращим!

101

25. Як усе влаштовано?

На уроках мистецтва тобі нерідко доводиться чути слово «образ». Власне, кожна твоя творча робота і є спробою створити образ — виразний, переконливий, цікавий. Тому різновид мистецтва, у якому образ створюють за допомогою художніх матеріалів, називають **образотворчим**. Є такі **види** образотворчого мистецтва:

Живопис

Декоративно-ужиткове мистецтво

Архітектура

Графіка

Дизайн

Скульптура

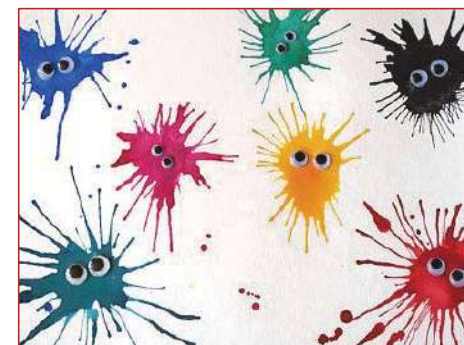
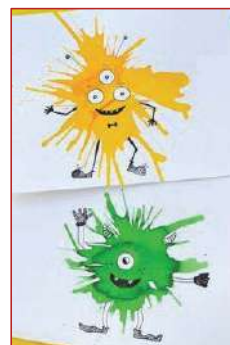

Роздивися зразки видів образотворчого мистецтва. Пригадай, які роботи ти виконував / виконувала в цих видах. Який з них тобі найбільше подобається? Чому?

Визнач, про який вид мистецтва говорить Артуся.

Знаєш, чому в цих веселих монстриків такі великі очі? Вони здивовані, як багато ти вже знаєш! І ти намалюєш власних монстриків!

Нанеси на поверхню аркуша достатню кількість розведеної водою фарби й акуратно роздувай пляму в різні сторони за допомогою трубочки. Наклей або домалюй очі та інші елементи за власним бажанням.

Нехай мистецтво стане для тебе джерелом радості!

26. Сміливі кроки. Підсумковий урок

Вікторина «Пісенний калейдоскоп»

1. З якою піснею крокували козаки під малиновим стягом?
2. У якій пісні розповідається про «роботу» ноток?
3. У якій пісні йдеться про допитливих дітей?
4. Хто співає дивні звуки «ду-ду-ду»?
5. Де ходять сон і дрімота?
6. Яка пісня не має кінця?

Вікторина «Хто ким працює»

Розглянь малюнки і назви професії музикантів.

104

Вікторина «Назви українські народні танці»

1. Який народний танець виконують узимку?
2. Назва якого танцю утворилася від слова «козак»?
3. У назві якого танцю «заховалася» геометрична фігура?
4. Назва якого танцю пов'язана з вигуками «Гоп! Гоп!»?

Вікторина «Чи знаєш ти музичні інструменти?»

Як ти оцінюєш свої знання?
Обери відповідний стікер.

105

26. Сміливі кроки. Підсумковий урок

Невблаганний час стрімко минає, наближаючи момент підбиття підсумків. Що нового додалося в скарбничку твоїх знань з мистецтва?

1. Згідно із законами **повітряної перспективи**, ті предмети, які розташовані від нас далі, мають вигляд...

більш розмитих, більш світлих і менш контрастних.

більш темних, чіткіших та більш контрастних.

2. Як називають твір мистецтва, який розглядає дівчина? Які літери пропущено?

М Н А Т Р А

3. У яких тонах — **холодних чи теплих** — виконано цей пейзаж?

4. Ким був художник **Іван Айвазовський**?

Анімалістом

Мариністом

Портретистом

5. Як називають художнє зображення літер?

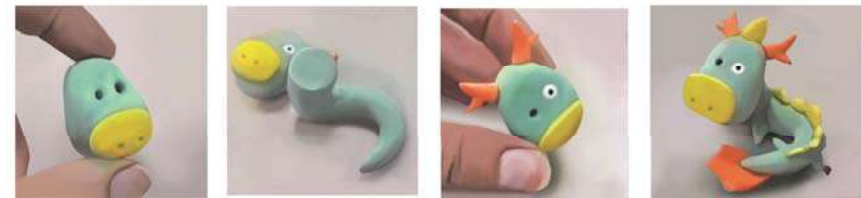
6. Симетричною чи асиметричною є ця композиція?

7. Як називають вид образотворчого мистецтва, у якому створюють споруди?

Час працювати нашим пальчиком! Милий і сором'язливий чи рішучий і сміливий — яким буде твій дракон?

Усі види діяльності у творчості є корисними для формування тебе як особистості.

ЕНЕРГІЯ

27. Що мене надихає?

Когось надихає родина та люди навколо. Когось — мистецтво, література. Інших надихає природа. Енергію ти черпаєш у своєму захопленні. Артику та Артусі дуже цікаво знати, чим тобі подобається займатися. Розкажи.

Заспівай віршовані рядки своєю мелодією.

Я не хочу спати, ліжко застеляти,
Хочу малювати, бігати хочу я!
Хочу я співати, грати, танцювати,
Плавати, стрибати, мріяти хочу я!

Гра-пантоміма «Відгадай моє захоплення»

Діти показують без слів те заняття, яке їм до душі.
Хто відгадає швидше, стає ведучим / ведучою.

Розучи пісню. Простеж за рухом мелодії в заспіві.

Там, за лісами

Музика і слова Наталії Май

Там, за лі-са-ми, там, за мо-ря-ми, де спо-чи-ва-ють
лі-то й зи-ма, мо-ре ши-ро-ке, не-бо ви-со-ке, там тіль-ки щас-тя
й го-ря не-ма! У кож-ній ха-ті щи-рий сміх і швид-ко час ле-
тить! Там щас-тя ста-ло на по-ріг — і за-ли-ши-лось жити!

108

Там, за лісами, там, за морями,
Де спочивають літо й зима,
Море широке, небо високе,
Там тільки щастя й горя нема!

Приспів:

У кожній хаті щирий сміх
І швидко час летить!
Там щастя стало на поріг —
І залишилось жити!

Там, за лісами, там, за морями,
Де чудесами повниться світ,
Люди співають, горя не знають
На перехресті сонячних літ!

Музичний твір ділять на такти, які відокремлюють тактовими рисками. На початку твору ставлять розмір такту. Позначають його двома цифрами у вигляді дробу: верхня показує кількість долей, а нижня — тривалість кожної долі. $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{4}$

Композитори писали музику для дітей і про дітей. Німецький композитор Роберт Шуман написав багато творів для дітей, адже їх усім їбуловосьмеро. Послухай п'єсу «Мрії» з фортепіанного циклу «Дитячі сцени». Закрий очі й помрій під чудові зворушливі звуки п'єси. Що тобі навіяла музика?

Піаніно — музичний інструмент, різновид фортепіано, в якому струни розташовані вертикально, внаслідок чого піаніно займає значно менше місця, ніж рояль. Це слово в перекладі означає «маленьке фортепіано».

Отримуй насолоду від музики, вона надихає та захоплює.

109

27. Що мене надихає?

Як швидко втома і сум можуть зникнути, коли ми раптом побачимо щось вражаюче й дивовижне! Немов потужна енергія наповнює нас новими силами, і ось ми готові не просто чути й бачити, а й творити нове.

Ерін Хансон «Пейзаж»

Вікторія Пришедько «Спокій»

Що, на твою думку, могло надихнути авторів цих картин на їх створення? Опиши свої враження та відчуття від їх перегляду. Чи траплялося тобі бачити або відчувати те, що спонукало тебе до художньої творчості?

Джим Дейлі
«Дружба»

Володимир Волегов
«Літо»

Пім Стек
«За читанням»

Часто нас надихають речі, які викликають яскраві емоції.

Скажімо, серед галявини тобі трапилася кульбабка, яка вже відцвіла і стала схожою на хмаринку. Чудово зловити момент і сфотографувати її тоді, коли «парашутики» відлітають. Але ще цікавіше уявити їжачків невагомими кульбабками й намалювати їх такими! Це вже нова **ідея**.

Федір Маркевич
«Невагомість»

Ідея — це задум, спрямований на перетворення дійсності.

Цікавою ідеєю може бути скористатися свічкою, щоб поєднати на малюнку білий контур і темне тло. Ось і привід намалювати дивовижні кульбабки!

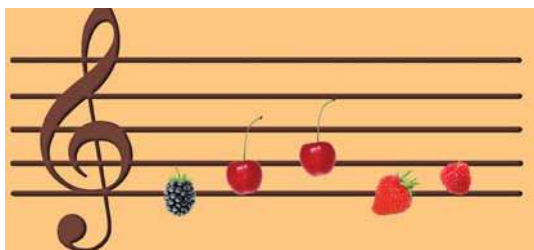

З цікавої ідеї починаються найкращі справи в житті та творчості.

28. Їжа — джерело енергії

Основним джерелом енергії для організму людини є їжа. Корисні речовини, що містяться в різних продуктах, необхідні для нормального росту та розвитку дитини.

Назви ноти, які перетворилися на ягоди.

Гра «Проплескай смачний ритмічний малюнок»

<p>Борщ</p> 	<p>Піца</p>
<p>Молоко</p> 	<p>Хот-дог</p>

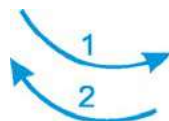
Що належить до некорисної їжі?

Будь-яка композиція має свій певний розмір такту.

Приклад розміру $\frac{2}{4}$.

Проспівай. Подиригуй у розмірі $\frac{2}{4}$.

Заспівай пісню Наталії Май «Там, за лісами». Передай її характер пластичними рухами.

Помандруймо до музичного театру. Ми ознайомимося з дитячою оперою-казкою «Колобкові мандри».

Опера — це вид музично-театрального мистецтва, вистава, зміст якої розкривається за допомогою співу та гри оркестру. Там кожен персонаж має власну пісню, що відповідає його характеру. Її називають **арією**. Арію можуть виконувати різні співацькі голоси: чоловічі, жіночі й навіть дитячі.

Послухай арію Тіста з опери-казки «Колобкові мандри» (музика Н. Барабаш). Про що «розповідає» Тісто? Поміркуй, у якому регістрі можуть заспівати свої арії персонажі опери-казки про Колобка.

Гра «Веселий оркестр»
Звучить п'єса «Хліб з маслом» Вольфганга Амадея Моцарта. Створи інструментальний супровід музики. Використай різні музичні інструменти — як традиційні, так і саморобні.

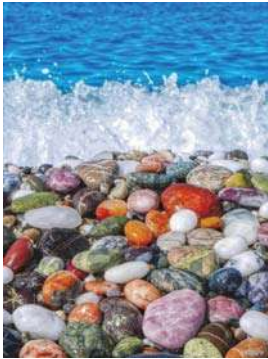

Навіть звичні для нас речі можуть дарувати естетичну насолоду. Створи свої рецепти для творчості та позитивного настрою.

28. Їжа — джерело енергії

Усі живі істоти потребують їжі для відновлення сил. Людині творчій потрібна ще й духовна їжа, що наповнює серце і надихає. Цим джерелом натхнення для них є природа, яка не перестає дивувати!

Пригадай дивовижні та вражаючі природні об'єкти, які тобі довелося побачити. Які емоції та відчуття вони в тебе викликали?

Складно знайти митця чи мисткиню, які не малювали б квіти. Їхнє розмаїття та витонченість викликають нестримне бажання взяти в руки пензлі та фарби. Роздивися роботи видатних майстрів живопису.

Вінсент ван Гог «Іриси»

Клод Моне «Водяні лілії»

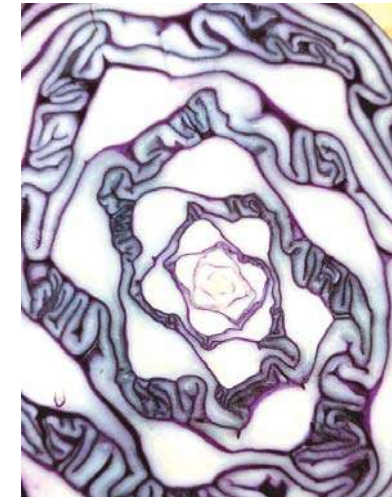
114

Людина споживає їжу для підтримання життєвих сил і щоденного руху. І тут, виявляється, теж є достатньо цікавих для ока митця зразків!

Американський сорт кукурудзи
Скляний джем (калейдоскоп)

Зріз качана червоноголової
капусти

Самий час розім'яти пальчики і зліпити качан кукурудзи! Розділи брусок пластиліну жовтого кольору на кілька однакових частин і формуй з кожної з них повздовжні елементи качана. Дивовижно простий у виконанні, твій качан вийде схожим на справжній!

Наша їжа може бути джерелом не лише енергії, а й натхнення.

115

29. Енергія руху

Усе, що нас оточує, перебуває в постійному русі. І ми також постійно рухаємось. Зарядка, заняття спортом, мандрівки та прогулянки підвищують нашу життєву енергію. Що більше ми рухаємось, то здоровішими стаємо. Заняття танцями — це не лише рухи, а й джерело позитивних, радісних емоцій.

«Розігрій» свій голосок, виконавши розспівку про зарядку.

1 2 3 4 5
Про-ки-дай-тєсь, го-ді спа-ти, сон-це вста-ло при-ві-та-ти, встань-те рів-но,
6 7 8
по по-ряд-ку й раз-ом зро-би-мо за-ряд-ку!

Пісня про зарядку

Музика Ольги Янушкевич; слова Марії Ясакової

Розбудило сонечко нас з тобою,
Повело нас сонечко за собою.
Хлопчики, дівчатка — я і ти,
Робимо зарядку: раз, два, три!
Раз, два, три! Раз, два, три!
Робимо зарядку: раз, два, три!

Ручками до сонечка потягнулись,
Весело всі сонечку усміхнулись.
Плещемо в долоні я і ти:
Прокидайтесь, соні! Раз, два, три!
Раз, два, три! Раз, два, три!
Прокидайтесь, соні! Раз, два, три!

Повернулись вліво, потім — вправо.
Хто ще так несміло робить вправи?
Більш не позіхаємо я і ти,
Весело стрибаємо: раз, два, три!
Раз, два, три! Раз, два, три!
Весело стрибаємо: раз, два, три!
Раз, два, три! Раз, два, три!
Робимо зарядку я і ти!

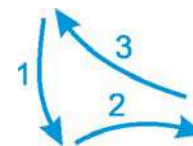

Виконай пісню з рухами

116

Приклад розміру $\frac{3}{4}$.

Заспівай. Подиригуй за схемою.

Дихальна вправа «Крила»

Крила замість рук у нас, (руки підняти вгору — вдих).

Повертаємось у клас (опустити руки вниз — видих).

Танцювальність — це особливість музики, пронизаної танцювальними ритмами, але не обов'язково призначеної для танців.

Багатьом танцям притаманний музичний розмір $\frac{3}{4}$.
Це вальс, полонез, мазурка та інші танці.

Послухай Великий блискучий вальс польського композитора *Фредеріка Шопена*. Його музика вражає надзвичайною плавністю й легкістю, наче переносить нас в атмосферу балу. Закрий очі й пофантазуй, що може відбуватися під таку музику.

Під час повторного слухання виконай танцювальну інтерактивну вправу.

Гра «Хвиля дружби»

Станьте в коло. Плавно піднімаючи руки вгору, звуйте коло. Опустіть руки, плавно присідаючи. Встаньте, плавно піднімаючи руки догори. Розширте коло, опустіть руки.

Нехай рухливі ігри, заняття спортом і танцями дарують тобі не лише здоров'я, а й радість та насолоду.

117

29. Енергія руху

Лінія — теж рух. Легко уявити, що лінія — це крапка, яка подорожує!

Лінія може передавати емоції, створювати глибину й позначати простір.

Можна виділити кілька основних типів ліній:

Вертикальні

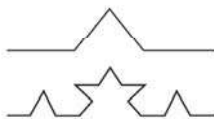
Горизонтальні

Діагональні

Хвилясті

Ламані

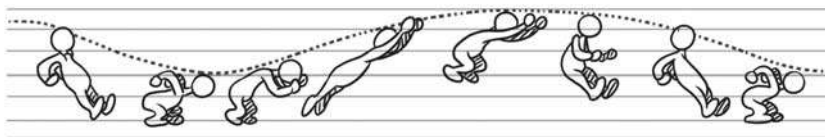

Вигнуті

Пригадай, які типи ліній тобі доводилося використовувати для створення різних образів. Чи згідний/згідна ти із твердженням, що лінії мають свій характер і можуть викликати різні емоції?

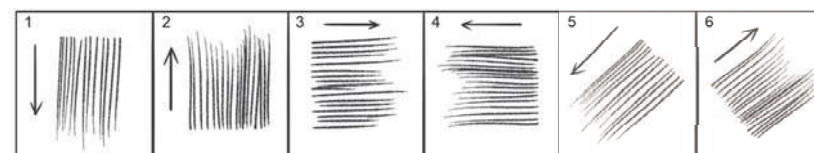
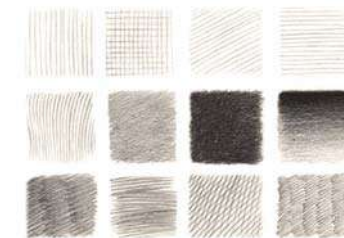
Тобі вже відомо, як «оживають» картинки в анімаційних фільмах. Лінія створює нову форму й новий напрямок руху персонажа.

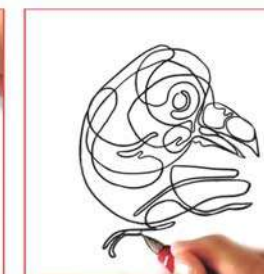
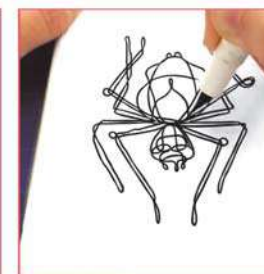
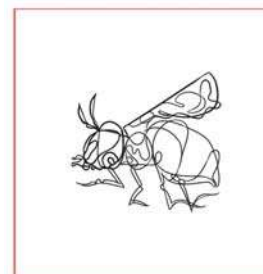
118

Штрих — це лінія, виконана одним коротким рухом руки. Він є одним з основних елементів рисунка, а також виражальним засобом графіки. Штрихи допомагають створити ефекти світла і тіні, передати об'єм предметів.

На окремому аркуші потренуйся у виконанні штрихів у різних напрямках.

Відпусти свою руку, і нумо створювати зображення однією лінією! Не відриваючи олівець чи ручку від аркуша, намагайся не лише рухатися по контуру, а й промальовувати деталі чи складові елементи окремих частин. За потреби повертайся на необхідну точку.

Опанування техніки штрихування є одним з головних умінь у графіці.

119

30. Енергія сонця

Сонце — найпотужніше джерело енергії для нашої планети. Без сонячного тепла і світла будь-яке життя на Землі було б неможливе. Багато пісень та музичних творів композитори присвятили сонечку як джерелу життя.

 Пригадай українську народну пісню-закличку «Вийди, вийди, сонечко». Заспівай її весело й заклично.

На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко,
На весняні квіточки,
На маленькі діточки.

На весняні квіточки,
На маленькі діточки.
Там вони граються,
Тебе дождаються.

Пісенність — це властивість музики, пройнятої співучістю, мелодійністю, але не обов'язково призначеної для співу. Багато інструментальних творів мають пісенний характер.

Послухай п'єсу українського композитора *Василя Барвінського* «Сонечко».

Мелодію якої пісні ти впізнаєш? Який настрій викликає в тебе така музика? На якому інструменті виконано твір?

120

Музику, яку композитори пишуть для таких інструментів, називають **фортепіанною**.

Гра «Сонечкові ритми»

Проплескай ритмічні малюнки, які любить сонечко.

Об'єднайтесь у три групи. Розучіть ритмічні партії.
Проплескайте всім класом.

Заспівай «Пісню про зарядку» Ольги Янушкевич.
Передай пластичними рухами зміст пісні.

Гра-релаксація «Сонячний промінчик»

Уяви, що сонячний зайчик зазирнув тобі в очі. Ти мружишся. Сонячний промінчик побіг по твоєму обличчю. Погладь його. Потім він перейшов на твоє волоссячко, носик, вушка, щічки. Легенько торкнувся шийки, животика, ніжок, щоб попестити теплий лагідний промінчик.

За чудову роботу на уроці отримай нагороду.

Гра «Караоке»

На дозвіллі прочитай повість-казку Всеволода Нестайка «В країні сонячних зайчиків».

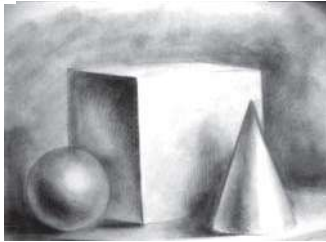
Сьогодні на уроці ми вітали появу сонечка.
А допомогла нам музика!

121

30. Енергія сонця

Скільки пісень, казок, приказок, легенд складено про сонце! І справді, як його не любити? У творчих людей є свій інтерес до сонця, адже воно дає світло, без якого неможливо показати й побачити красу речей! Навчитися зображати світло — означає навчитися виявляти форму й об'єм предметів, їх положення стосовно інших. Особливо виразно це видно на графічних роботах.

Знайди на зображеннях найбільш освітлені ділянки. Уяви, що змінилося б, якби їх не було.

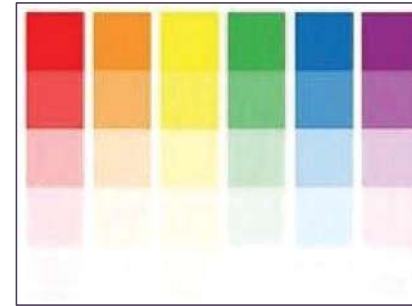
Хуан Гонсалес Алакру
«Нянька»

Ілля Ібраєв «Ранок»

У поданих зразках живописних творів світло буквально наповнює собою площину малюнка і робить його душевним і теплим. Мабуть, тому такі роботи викликають незмінне захоплення в глядачів.

Однією з характеристик кольору є **світлота**, тобто ступінь його наближення до білого. Майстри та майстрині живопису використовують прийом освітлення або забілення, щоб передати в роботі світло.

Не дивно, що образ сонця стане головним у колективній роботі, яку тобі пропонує виконати Артик. Ваші ідеї та враження від праці на уроках мистецтва стануть промінчиками. Фарбами, олівцями чи фломастерами ви малюватимете — обирати тобі та друзям, але це має бути неодмінно позитивно та яскраво!

Я навчився...
Я зрозуміла...
Мені сподобалося...
Тепер я вмію...
Тепер я знаю...

Твоя творчість може стати теплом і світлом для інших!

31. Не будь колючим

В усі часи люди замислювалися над тим, як пізнати та знайти себе. Якщо ти любиш малювати, співати, конструювати чи танцювати, прислухайся до свого серця. Бо від цього залежить, чи зможеш ти знайти себе в майбутньому.

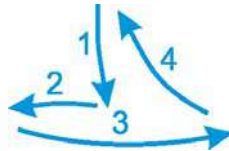

Ти можеш бути щасливою талановитою дитиною, при цьому проявляти увагу до інших. Треба розуміти і сприймати людей такими, якими вони є. Інколи в дитячому колективі трапляються випадки насильства та цькування. Зупини, викорени булінг.

«Розіграйте» голосочки, проспівавши українську народну пісню-мирилку.

Скористайся схемою тактування в розмірі $\frac{4}{4}$.

Швидко

Мир ми-ром, пи-ро-ги з си-ром, ва-ре-нич-ки в мас-лі,

ми дру-жеч-ки крас - ні - по - ці - луй - мо - ся.

Не давайте суму жити

Музика і слова Наталії Май

Сонечко надворі знову сяє,
Промені дарує золоті.
Наче квіти, діти підрастають
І летять, мов птахи, у світі.

Приспів: (2)

Не давайте суму жити,
Посміхайтесь повсякчас.
Наші діти, наші діти
Будуть жити краще нас.

Посміхнися недругу своєму
І пробач йому образи всі.
Буде радість в тебе і у мене,
І добро залишиться в душі.

Приспів: (2)

Розучи пісню. Простеж за рухом мелодії в заспіві.

124

Театральний етюд «Дружний клас»

Покажи без слів заняття дітей на перерві. Виконай пантоміму з уявними предметами.

Маршовість — особливість музики, проїнятої маршовими ритмами, під яку не обов'язково крокувати. Маршовій музиці властивий музичний розмір $\frac{4}{4}$, рідше $\frac{2}{4}$.

Поміркуй, чому саме парні розміри притаманні маршам.

Композитори використовують маршову музику для написання творів у різних жанрах.

Послухай триумфальний марш з опери «Аїда» італійського композитора Джузеппе Верді.

Під ці звуки крокує єгипетське військо переможців. Чи відповідає музика твоєму уявленню про парад героїв?

Триумфальний марш Джузеппе Верді часто використовують у кіно, на телебаченні та масових святкуваннях. Його мелодія живе окремо від опери і є справжнім музичним шедевром.

Мистецтво допомагає створити відчуття щастя.

125

31. Не будь колючим

Буває, що окремі твори написані митцями чи мисткинями в часи життєвих випробувань. Власні емоції, перенесені на полотно, викликають у глядачів співчуття та співпереживання.

Едуардо Кінеман
«Біль»

Пабло Пікассо «Жінка
зі скрещеними руками»

Володимир Карначов
«Відчай»

Що є спільного в кольоровій гамі цих робіт, позах та поглядах персонажів? Яку роль відіграє фон для передавання емоційного стану?

Марія Магдалена Остхейзен «Щастя»

Багатьом до вподоби бачити твори, у яких передано моменти радості, захоплення та щастя, адже споглядання таких творів робить щасливими й нас, нагадуючи про особливі моменти нашого життя.

Що ти бачиш на картині? Які відчуття вона викликає?

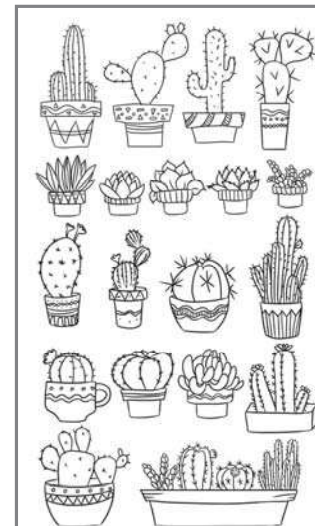
Ми всі різні й по-своєму прекрасні! Іноді дехто з нас стає «колючим» — ображає інших, створює негатив навколо і тим самим відштовхує від себе друзів, однокласників і близьких. Твори мистецтва вчать нас любові та поваги, допомагають розібратися зі своїм станом.

Як ти налагоджуєш стосунки з однолітками? Якби тобі довелося намалювати свій настрій, що це було б? Які кольори ти б обрав / обрала? Що допомагає тобі покращити настрій?

Ось вони, кактуси — різні, колючі, але гарні — такі, як люди. Обери кілька варіантів кактусів у горщиках, намалюй їх і додай різні емоції.

Долай життєві негаразди за допомогою мистецтва!

МОЖЛИВОСТІ ЛЮДИНИ

32. Мистецтво допомагати іншим та собі

Чому люди повинні творити добро? Тому що воно робить людей сильнішими і щасливими. Навколо нас дуже багато людей, які потребують допомоги. Основне завдання людини — знайти себе, допомагати іншим і бути щасливою. Живи в гармонії із собою!

Коли людина перебуває в стані гармонії, її серце відкрите для сприйняття світу, у ньому відсутня заздрість, образа, гнів.

 Розглянь репродукції картин. Яке з полотен викликає почуття гармонії? Чому?

Іван Айвазовський «Хаос»

Марина Козловська «Весна на Поділлі»

 У музиці **гармонія** — ще один засіб виразності. Вона додає музиці насиченості й барвистості або, навпаки, передає неприємні та жахливі враження. У мелодії звуки йдуть один за одним. Якщо зіграти одночасно кілька звуків різної висоти, то вийде співзвуччя, або акорд. Послідовність акордів разом з мелодією утворюють гармонію.

128

Послухай дві п'єси української композиторки *Жанни Колодуб* із циклу «Снігова королева». Один твір має назву «Герда», другий — «Снігова королева». Яка п'єса звучить першою? Другою? Завдяки гармонії композиторці вдалося створити ці художні образи. Добери слова для характеристики гармонії п'єс.

Радісна, світла, різка, м'яка, неприємна.

Звучання якого інструмента ти чуєш?

Гра «Я композитор»

Проспівай своєю мелодією.

Робить добро, й великі, і малі, —

І будуть друзями всі люди на землі.

Заспівай пісню Наталії Май «Не давайте суму жити». Створи супровід на музичних інструментах.

Пригадай, що музичні твори бувають **інструментальними** (які виконують на музичних інструментах) та **вокальними** (які виконують голосом). Вокальні твори виконують із супроводом або без нього.

Рояль — музичний інструмент, різновид фортепіано. Проте звучання рояля об'ємніше, повніше й гучніше, ніж у піаніно. Назва «рояль» прийшла з французької мови. Це слово в перекладі означає «королівський».

Присвяти життя прекрасному, відкидай потворне.

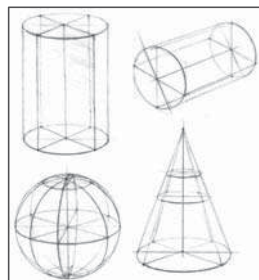
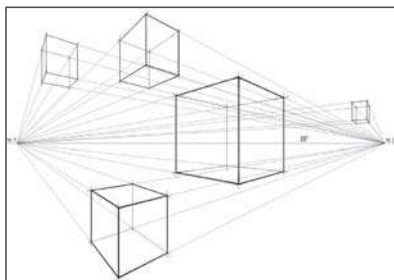

129

32. Мистецтво допомагати іншим та собі

Часом ми беремося за малюнок, стараємося, а він нам не подобається. Лінії якись невпевнені, нерівні. Причиною може бути недостатньо розвинений окомір.

Окомір — це вміння бачити форму, пропорції, положення ліній відносно горизонталі чи вертикалі та відстань між об'єктами. Це вміння можна тренувати, і тут мистецтво

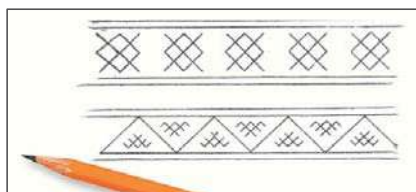

допомагає нам вдосконалитися.

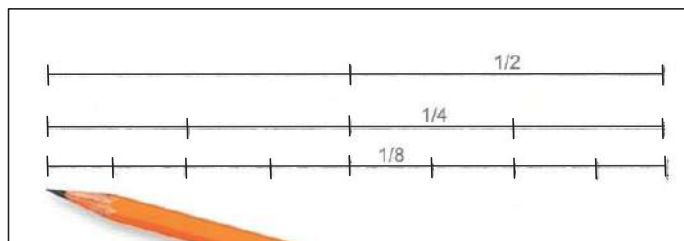
Ось кілька простих вправ для тренування окоміру:

1. Малювання паралельних прямих.

2. Малювання простих геометричних орнаментів.

3. Малювання відрізків та їх поділ на 2, 4, 8 частин.

Перевір свій окомір просто зараз! Намалюй довільний відрізок на чернетці й познач його середину на око. Перевір рівність половинок за допомогою олівця. За потреби скоректуй мітку середини.

Треноване око художника чи художниці бачить особливості зображуваного предмета, а тренована рука легко переносить побачене на аркуш.

Окомір потрібний не лише для малювання, а й для ліплення. Поки що з пластиліну, несправжній, але цей тортик зможе потішити друзів і близьких. Це твоя маленька допомога для них!

Скористайся зубочисткою, щоб зробити корж «пористим».

Окомір для художника — це як голос для співака чи слух для музиканта.

33. Історія успіху

Кожна людина ще змалечку мріє бути успішною. До кого ж приходять справжній успіх у житті? Передусім до тих, хто виховує в собі наполегливість, цілеспрямованість, віру в себе й власні сили. Необхідно впевнено крокувати до своєї мети, незважаючи на невдачі та помилки. Кожен із нас може стати успішним.

Доля австрійського композитора *Йозефа Гайдна* була нелегкою. Народився хлопчик у небагатій родині. Коли батьки помітили музичні здібності сина, то віддали його навчатися гри на музичних інструментах. Завдяки чудовому голосу та абсолютному музичному слуху Йозефа зараховують у хорову капелу. Так почалося його самостійне життя, наповнене труднощами, проблемами, невтомною працею.

Гайдн розумів: щоб стати композитором, потрібно багато й наполегливо вчитися. Його життя було осяяне дружбою з Вольфгангом Амадеєм Моцартом. До того ж у їхніх стосунках ніколи не було заздрощів.

Гайдна називають «батьком» симфонії та квартету, засновником симфонічного оркестру. Він написав більше 100 симфоній, понад 70 струнних квартетів, опери, сонати, варіації, пісні тощо. Саме музика Гайдна стала основою для гімну Німеччини.

Послухай твір Йозефа Гайдна «Пісня з варіаціями». Яка особливість музики цього твору?

Маршовість, танцювальність, пісенність

Пригадай! У музиці варіаціями називають такий твір, у якому основна мелодія повторюється багато разів, але в іншому характері.

Послухай твір ще раз і порахуй, скільки разів звучить тема.

Світ дитинства

Музика Анни Олейнікової; слова Лариси Ратич

Неповторна, добра й дивна ця країна
Є в житті, звичайно, кожної людини —
Це дитинства незбагнений світ,
Подарунок долі, сонячний привіт.
Це дитинство, це дитинство!
Світ дитинства, наш світ!
Привіт:

Там у таємниці різні є обличчя.
Чарівним, чудовим ми дитинство
кличем.
Тільки дуже жаль, що назавжди
Ми не можемо потрапити туди.
Це дитинство, це дитинство!
Світ дитинства, наш світ!

Світ дитинства — матері щира ласка,
Світ дитинства — бабусі гарна казка.
У нашому дитинстві усі свята безмірні,
Великі сподівання, та ще і друзі вірні.

Розучи пісню. Зверни увагу на чітку вимову у швидкому темпі.
Цікавинка. Вважають, що Йозеф Гайдн народився 1 квітня. Але в його свідоцтві про народження — інша дата: 31 березня. Так композитор зробив незначні зміни, щоб не святкувати свій день народження в День сміху, який у ті часи називали «Днем дурня».

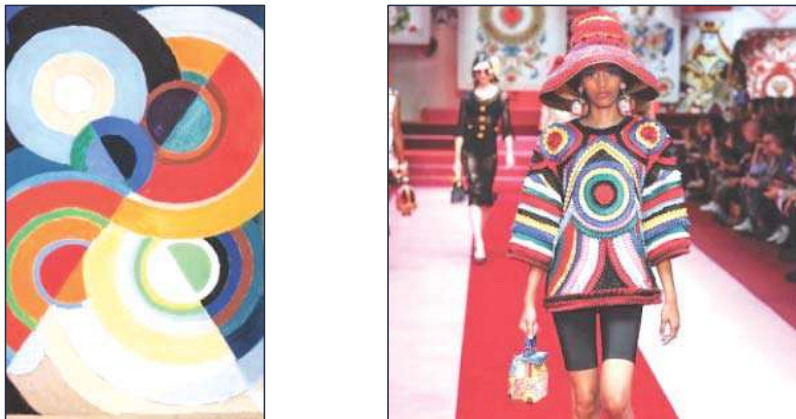

33. Історія успіху

Цікаво дізнаватися історії успіху видатних людей, і тим більш приємно знати, що серед них є історія української художниці. Від дитинства сироти до світового визнання — **Соня Делонé** пройшла свій яскравий шлях у мистецтві.

 У своїх спогадах мисткиня зізнавалася, що її любов до яскравих кольорів бере початок з дитинства в Україні, з яскравих одеських весіль. Кола, які взаємодіють та переплітаються, створюючи відчуття руху, стали улюбленими елементами її творів.

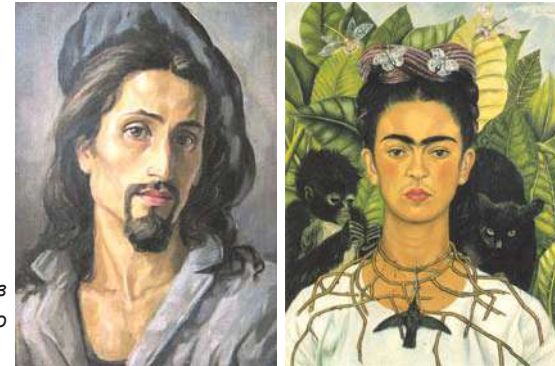

 Які емоції викликають у тебе твори Соні Делоне? Що, на твою думку, можуть розповісти картини та колекції одягу художниці про її характер?

134

Для кращого пізнання своєї особистості митці нерідко малюють себе, тобто створюють **автопортрети**. Уважний глядач може дізнатися з них про риси характеру автора чи авторки.

Ярослав
Ціко

Фріда Кало
«Автопортрет
з терновим
намистом та
колібри»

Щоб почуватися так само яскраво й упевнено, як героїня цього уроку, потрібно спочатку розібратися, яким / якою ти є. Допоможе тобі в цьому незвичайний автопортрет, у якому ти «наповниш» себе своїми вподобаннями та інтересами.

Успіх любить сміливих!

135

34. Шукати і вірити. Славетні українці

Якщо ти вважаєш, що прославитися можна було тільки в давні часи в іншій країні, то дуже помиляєшся. Мова піде про сучасних митців. Мирослав Скорик та Богдана Фільц — відомі українські композитори. До речі, у них спільні родинні корені зі славетною співачкою Соломією Крушельницькою.

Життєва доля *Богдани Фільц* складалася непросто. Вона рано втратила батьків. Але закладені змалку потяг до знань та любов до прекрасного повернули її до занять музикою. Композиторка написала понад 400 різних творів для дорослих та дітей.

Послухай «Весняне рондо» Богдани Фільц і скажи, які почуття та емоції викликала в тебе ця музика.

Гра «Танцюючі руки»

Під час слухання «Весняного рондо» на аркуші паперу двома руками малюйте із заплющеними очима. Обміняйтесь малюнками. Чи схожі лінії на зображенні на мелодію, що звучала?

Пригадай! **Рондо** — це форма музичних творів, у яких головна тема повторюється не менше трьох разів, чергуючись із протилежними їй за характером мелодіями.

Мирослав Скорик — видатний композитор, диригент, піаніст, який подарував світу безліч музичних шедеврів, є відомим далеко за межами України.

Мирослав Скорик народився в сім'ї українських інтелігентів, які добре знали на музиці. Двоюрідна бабуся Соломія Крушельницька помітила талант хлопчика

і порадила навчати його музиці. Коли Мирославу було 9 років, сім'ю відправили на заслання. Але навіть у таких умовах батьки знайшли йому добрих учителів.

Повернувшись до Львова, хлопець захопився музикою та футболом. Талант, закріплений хорошою освітою та наполегливою працею, дав плоди. Мирослав Скорик — автор численних опер, балетів, симфоній, популярних пісень та музики до понад 40 фільмів. Серед них — музика до культового кінофільму «Тіні забутих предків». «Мелодія» з кінофільму «Високий перевал», упізнана в усьому світі, стала візитівкою України.

Послухай «Жартівливу п'єсу» з «Дитячого альбома» Мирослава Скорика у виконанні автора.

Чи відповідає музика твоєму уявленню про веселощі та жарти? Під час повторного слухання створи ритмічний супровід.

Виконай пісню Анни Олейнікової «Світ дитинства» в супроводі гри на музичних інструментах. На прогаші додай танцювальних рухів.

Прислухайся до свого серця. Хочеш малювати — малюй. Бажаєш співати — співай. Прагнеш танцювати — танцюй. Мрієш грати на музичному інструменті — грай. Розвивай свої здібності й таланти.

34. Шукати і вірити

Усі історії успіху в мистецтві об'єднує сміливість митців та їхня віра у власні можливості. Ті, чий біографії зараз вивчають на уроках мистецтва, на чий твори дивляться із захопленням, свого часу мали періоди сумнівів та невдач, проте їхнє прагнення творити долало всі перешкоди.

Ось кілька прикладів сміливих відкриттів у мистецтві:

Леонардо да Вінчі «Мона Ліза»

Вивчав і зображав
явище повітряної перспективи.

Поль Сін'як «Папський палац в Авіньйоні»

Почав створювати картини
за допомогою крапок або дрібних мазків.

Василь Кандинський «Жовте-червоне-синє»

Створював картини, подібні до музичних
симфоній. Уважав, що кожен елемент
на картині має своє звучання.

Пабло Пікассо «Портрет жінки»

Почав зображувати
природні об'єкти
як набори геометричних фігур.

Одним із таких сміливих експериментаторів у мистецтві був **Поль Сезанн**, який вільно komponував предмети на площині стола та використовував сміливі поєднання кольорів.

Поль Сезанн «Глечик та фрукти»

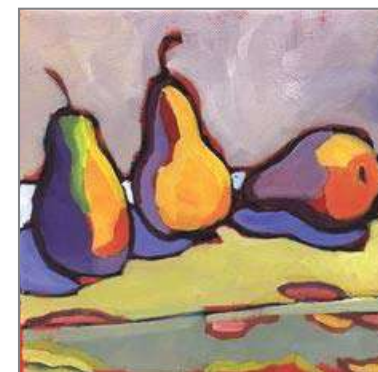
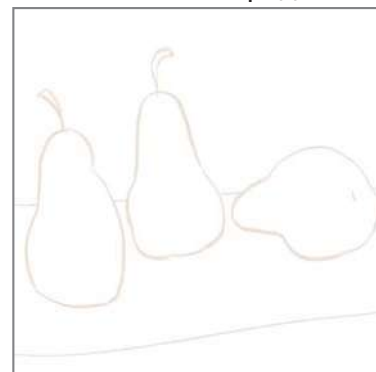

Поль Сезанн «Натюрморт з яблуками»

Представлені твори належать до жанру **натюрмóрту**, у якому прийнято зображати квіти, посуд, предмети побуту тощо. На перший план у таких роботах виходить композиція (розташування елементів на площині твору), а також передавання форми, об'єму та кольору предметів.

Натхненні його творами, і ми спробуємо намалювати натюрморт із грушами. Сміливо поєднуй кольори та зверни увагу на окресленість контуру як можливий спосіб передати тінь.

Намагайся робити кожен свій твір неповторним.

35. За крок до канікул. Підсумковий урок

1. Пригадай вивчене про музичне мистецтво України.
Розв'яжи головоломку. Заспівай пісні.

Народні пісні

Пригадай народні танці. Потанцюй.

Народні танці

Відгадай загадки про музичні інструменти. Покажи рухами, як грають на них.

Народні музичні інструменти

Як смичок струни торкнеться,
Вона піснею озветься,
Дуже ніжну душу має —
І сміється, і ридає.

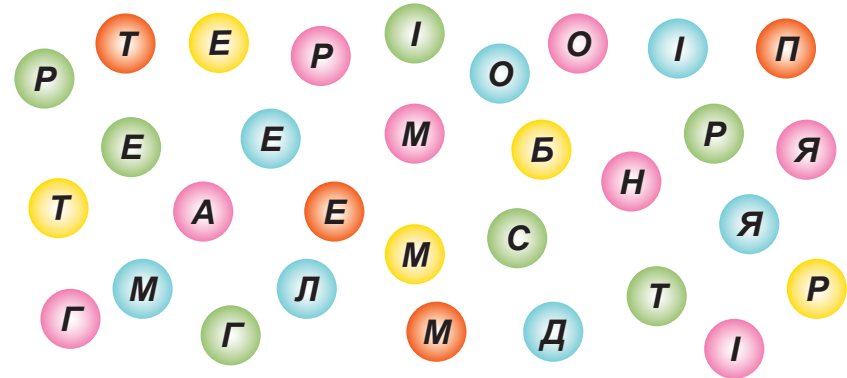
Голосок тоненький має,
Всіх навколо звеселяє.
Не палочка, не гілочка,
А звать її ...

У похід їх із собою брав козак Мамай.
Барабани їм за брата. Хто вони? Вгадай.

140

2. Пригадай засоби музичної виразності.

3. Пригадай і заспівай пісні про дітей.

- Анна Олейнікова «Світ дитинства»;
- Наталія Май «Не давайте суму жити»;
- Ольга Янушкевич «Чомучки».

4. Розгадай ребуси. Пригадай, які вистави показують у музичному театрі.

5. Продовж речення.

На уроках мистецтва мені подобається...
Найкраще мені вдається...
Найяскравіші враження були тоді, коли...
Найважче мені було...
Я отримую задоволення та насолоду від...

141

35. За крок до канікул. Підсумковий урок

За звичним порядком настав час перевірити свої знання.

1. Визнач, на якому із зображень подано зразки штрихів.

2. Визнач, яка з картин є натюрмортом.

Ірина Кравець «Липовий цвіт»

Ірина Кравець «Сільський мотив»

3. Для чого художнику потрібний окомір?

Щоб визначити форму, пропорції та відстань між предметами.

Щоб здалека бачити твори мистецтва й вимірювати розмір картин.

4. Як називають таку характеристику кольору, як ступінь його наближення до білого? (Білизна, світлота, прозорість).

5. Що таке задум, спрямований на перетворення дійсності? (думка, ідея, пропозиція)

Нескладний у виконанні годинник буде нагадувати тобі про твої успіхи та емоції протягом вивчення мистецтва в 4 класі. У прорізі на мордочці котика встав смужку паперу. Поступово протягуючи її, намалюй кілька зразків емоцій. На кінцях смужки зроби два протилежні надрізи для застібки.

Найкращим підсумком року буде твоя перемога в такій грі: пройди карту, записуючи на окремому аркуші кількість відповідей «ТАК». Перемога належатиме учаснику / учасниці з найбільшою кількістю балів.

Твої найбільші досягнення — попереду!

Нотний додаток

Сім нот

Музика А. Мігай; слова Н. Кулик

Жваво, весело

Приспів.

Сім нот чу-ти зві-ду-сіль, сім нот -
зна-ють їх у-сі. Сім нот, сім нот:
1. до, ре, мі, фа, соль, ля, сі! 2. ре, мі, фа, соль, ля, сі,
до!
Із ро-маш-ки і бар-він-ку ми спілі-та-є-
мо ві-нок, щоб сплес-ти спі-ван-ку дзвін-ку -
пи-шем нот-ки у ря-до-чок, а-ле як їх
по-в'я-за-ти, хто нам мо-же під-ка-за-ти?

Жити щоб веселіш

Музика А. Олейнікової; слова Н. Іванової

На-ше сер-це на до-ло-ні, сон-це гра на сак-со-фо-ні -
ра-зом за-спі-ва-є-мо піс-ні! Бек-во-ка-лом ста-нуть зо-рі,
спів під-хоп-лять в до ма-жо-рі у сво-їй не-бес-ній

144

8 1. 2. Приспів.
ви-ши-ні. // про-рос-туть. По-ди-віть-ся на нас -
11 мож-на в про-філь чи ан-фас. В гли-би-ні на-ших душ
15 роз-кві-та бу-кет із руж. Жи-ти щоб ве-се-ліш,
19 за-спі-вай-мо гуч-ніш. Що-би став пре-крас-ним світ -
21 по-смі-хай-те-ся яс-ніш!

Веселі ноти

Музика і слова І. Танчака

Жваво, весело

По-спі-ша-ють на ро-бо-ту ко-жен день ве-се-лі-ноти
у трам-ва-ї, у так-сі: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі.
Приспів:
Сім в ве-сел-ки ко-льо-рів, в тиж-ня сім щас-ли-вих днів.
Но-ток сім-це зна-ють всі: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі.
І спі-ва-ють, і тан-цю-ють,
і по ву-ли-ці кро-ку-ють. // -ку-ють.

145

ГНОМИК

Музика А. Мігай; слова Т. Коломієць

Жив со-бі на сві-ті гном. Ди-ву-вав у - сіх кру-гом

5 див - ни - ми ди - ва - ми — доб - ри - ми ді - ла - ми.

9 За - гля - дав у всі дво-ри і, на ра-дість ді - тво - рі,

13 яб - лу - кам рум' - ян-ці ма-лю-вав у - ран - ці.

18 Пі-сень - ка про гно - ма кож-но - му ві - до - ма,

20 всім на сві - ті хлоп - чи - кам і дів - чат - кам!

22 Пі-сень - ка про гно - ма кож-но - му ві - до - ма!

24 Як спо - до - ба - єть - ся вам, то поч-нім спо-чат - ку!

146

Пори року

Музика А. Олейнікової; слова Л. Ратич

Помірно

По-да-рун-ки ма-тін-ки-при-ро-ди — по - ри ро - ку!

5 Нам да-ру-ють різ-ну-ю по - го - ду по - ри ро - ку!

9 Всі яс-кра-ві і по - го - жі по - ри ро - ку!

13 Доб-ре, що во-ни не схо - жі, по - ри ро - ку! Зи -

17 ма при-хо-дить сніж-на, хо - лод - на, а - ле ніж-на, і

21 ві - ра в лоб-ру каз-ку жи - ве у нас зав-жди! Вес -

25 на - яс-кра-ва змі-на, за - мрі - я-на і див-на, вже

29 ві - тер з пів-дня ві - є, вер - та - ють-ся пташ - ки!

33 Coda

По - да - рун - ки ма - тін - ки - при - ро - ди — по - ри ро - ку!

147

Пісня про чарівника

Музика і слова Н. Май

$\text{♩} = 100$

Зна-ю я, що є на сві-ті доб-рий ди-во-ча-рів-ник,
на-че со-неч-ко при-віт-ний, всім доб-ро ро-би-ти з-вик. Та ні-хто не по-мі-ча-є:
він-сум-ний на са-мо-ті, ста-лось так, що він не ма-є вір-них дру-зів у жит-ті.
Не су-муй, не жу-рись, за-бе-ри у-се, що ма-ю, прос-то так по-сміх-нись –
я для те-бе за-спі-ва-ю. Не су-муй, не жу-рись – ста-не світ-ло-ю до-ро-га,
прос-то так по-сміх-нись – я при-йду на до-по-мо-гу. Ля, ля, ля, ля,
ля,
ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля.

148

Дивна пісня

Музика Н. Антоник; слова Ю. Хандожинської

Хто в со-піл-ку ви-гра-є дзвін-ко і зав-зя-то?
Ма-буть, десь тут не-да-леч-ко по-ча-ло-ся свя-то.
Див-ні зву-ки-ду-ду-ду – со-пі-лоч-ка гра-є,
не со-піл-ка, то нам ві-тер пі-сень-ку спі-ва-є. Ду-ду-ду!
По-лі-та-ти я люб-лю! Ду-ду-ду! Я у-сіх на-здо-же-ну!
Ду-ду-ду! По-лі-та-ти я люб-лю! Ду-ду-ду! Всіх на-здо-же-ну!

Пісня про зарядку

Музика О. Янушкевич; слова М. Ясакової

Роз-бу-ди-ло со-неч-ко нас з то-бо-ю,
по-ве-ло нас со-неч-ко за со-бо-ю. Хлоп-чи-ки, дів-чат-ка,
я і ти, ро-би-мо за-ряд-ку: раз, два, три!
Раз, два, три! Раз, два, три! Ро-би-мо за-ряд-ку: раз, два, три!

149

Не давайте суму жити

Музика і слова Н. Май

Музична партитура для голосу та фортепіано. Твір у 2/4 ритмі, мажорному ладу. Текст пісні:

Со-неч-ко на - дво-рі зно-ву ся - є,
про-ме-ні да - ру - є зо-ло - ті. На-че кві-ти,
ді-ти під-рос - та - ють і ле-тять, мов пта-хи, у сві-
ти. Не да - вай-те су-му жи-ти, по-смі - хай-тесь по-всяк -
час. На-ші ді - ти, на-ші ді - ти бу-дуть жи-ти кра-ще
нас. Не да - вай-те су-му жи-ти, по-смі - хай-тесь по-всяк -
час. На-ші ді - ти, на-ші ді - ти бу-дуть жи-ти кра-ще нас.

Світ дитинства

Музика А. Олейнікової; слова Л. Ратич

Музична партитура для голосу та фортепіано. Твір у 4/4 ритмі, мажорному ладу. Текст пісні:

Не - пов-тор-на, доб-ра й див-на ця кра-ї - на
є в жит-ті, зви-чай - но, кож-но - ї лю-ди-ни -
це ди-тин-ства не-збаг-нен-ний світ, по-да-ру-нок до-лі,
со-няч-ний при-віт. Це ди-тин-ство, це ди-тин-ство!
Світ ди-тин-ства, наш світ! Світ ди-тин-ства - ма -
ту-сі ши-ра лас-ка, світ ди-тин-ства - ба-бу-сі гар-на каз-ка. У
на-шо-му ди-тин-стві у - сі свя-та без-мір-ні, ве -
ли - кі спо - ді - ван - ня, та ще і дру - зі вір - ні.

Відгадки до загадок

Стор. 69 Метелиця.
Стор. 72 Звук.
Стор. 140 Скрипка. Сопілка. Литаври.

Навчальне видання

КІЗІЛОВА Галина Олександрівна
ШУЛЬКО Ольга Андріївна

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 4 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Головний редактор Іван Білах
Обкладинка Любомир Бейгер
Художнє оформлення Інни Малявської
Комп'ютерне верстання Інни Малявської, Мар'яни Тераз

Формат 70x100 1/16.
Умовно-друк. арк. 12,312. Обл.-вид. арк. 7,2. Наклад 12731 прим.

ТзОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ТР №28 від 09. 06. 2005 р.
www.aston.fe.ua, E-mail: tovaston@gmail.com

Віддруковано ТОВ «ПЕТ» згідно з наданим оригінал-макетом
Св. ДК № 6847 від 19.07.2019 р.
61024, м. Харків, вул. Максиміліанівська, 17

РЕГІСТР:

низький, середній,
високий

МЕЛОДІЯ:

плавна, енергійна,
стрибокподібна,
стрімка, легка,
задушевна

РИТМ:

танцювальний, чіткий,
рівномірний, гострий,
маршовий, плавний

ТЕМБР:

соковитий, теплий,
дзвінкий, м'який,
приглушений

ДИНАМІКА:

тиха, дуже тиха,
голосна, наростаюча,
громова, згасаюча

ГАРМОНІЯ:

радісна, світла,
приємна,
різка, сумна

ТЕМП:

повільний, стрімкий,
спокійний, швидкий,
сповільнений,
помірний

